

Suomi Euroopan unionissa

– Mitä seuraavaksi?

Kimmo Elo
Tomi Huhtanen
Elina Koskela
Manuel Müller
Alexander Stubb
Henri Vanhanen
Henna Virkkunen
Timo Vuori
Pekka Väisänen

SUOMI EUROOPAN UNIONISSA

– Mitä seuraavaksi?

Wilfried
Martens Centre
for European Studies

Julkaisija ja tekijänoikeuden haltija:
Kansallinen kulttuurisäätiö s.r. / Ajatuspaja Toivo

Toimitus: Sini Ruohonen
Taitto: Luova toimisto Muka
Paino: Picaset Oy, Helsinki 2023

ISBN 978-952-7402-35-1 (nid.)
ISBN 978-952-7402-34-4 (pdf)

This is a joint publication of the Wilfried Martens Centre for European Studies and the Toivo think tank. The publication receives funding from the European Parliament. Wilfried Martens Centre for European Studies, the Toivo think tank and the European Parliament assume no responsibility for facts or opinions expressed in this publication or any subsequent use of the information contained therein. Sole responsibility lies on the authors of the publication. The processing of the publication was concluded in 2023.

SINI RUOHONEN

Saatteeksi 5

ALEXANDER STUBB

**Maailma tarvitsee EU:lta näkemystä
ja päättäväisyyttä** 11

KIMMO ELO

**Ytimestä reunalle:
Suomen EU-politiikan muutos Lipposesta Orpoon** 17

MANUEL MÜLLER

**Europarlamenttivaalit
– Aliarvostettu demokraattinen mahdollisuus** 23

HENNA VIRKKUNEN

Vihreä siirtymä – Mahdollisuus Suomelle 30

TIMO VUORI

**Kilpajuoksu maailman herruudesta
– Miten EU ja Suomi pärjäävät?** 39

ELINA KOSKELA

**Työperäinen maahanmuutto on Suomen
ja koko Euroopan elinehto** 45

PEKKA VÄISÄNEN

Oikeistopopulismi – Uhka vai mahdollisuus? 52

HENRI VANHANEN

Venäjän sota toi aikakauden muutoksen Eurooppaan 59

KIMMO ELO

**EU-integraation tulevaisuuskuvat Venäjän
hyökkäyssodan varjossa** 67

TOMI HUHTANEN

**Johtopäätökset: Suomi Euroopan unionissa
– Mitä seuraavaksi?** 73

SAATTEEKSI

Suomi liittyi EU:n jäseneksi vuonna 1995. Lähestymme siis pian 30 vuoden rajapyykkiä. On oikea hetki nostaa esiin kysymyksiä, jotka määrittelevät Euroopan unionia ja omaa jäsenyyttämme sekä menestymisen mahdollisuuksiamme nyt ja tulevaisuudessa.

Turvallisuus on akuutisti pinnalla. Suomen merkitys on viime vuosien tapahtumien – etenkin Venäjän hyökkäyssodan myötä – kasvanut. Meidän yli 1 300 kilometrin itärajamme on myös EU:n ja Naton raja Venäjän kanssa. Suomi ei paitsi selvitä EU:n linjauksia suhteessa Venäjään, vaan yhä enemmän itse määrittelee niitä.

Maailmanlaajuiset megatrendit vahvistuvat. Ilmastonmuutoksen hillintä edellyttää uusia energiaratkaisuja. Tekoäly ja robotiikka haastavat oppimaan uutta ja tekemään asioita uudella tavalla. Suomi voi olla ketterä edelläkävijä ja hyötyä siitä, että kehitys etenee kovempaa kuin koskaan. Työperäisen maahanmuuton lisääminen on välttämätöntä.

Länsimaista demokratiaa haastetaan – aiempaa maailmanjärjestystä on alettu kuvata epäjärjestykseksi. Oikeistopopulistiset liikkeet ovat kasvattaneet suosiotaan koko Euroopassa. Kevään 2024 EU-vaaleissa määritellään EU:n suuntaa seuraaville vuosille.

Tässä Ajatuspaja Toivon ja Wilfried Martens Centre for European Studies -ajatushautomon yhteisessä teoksessa omien aihealueidensa asiantuntijat nostavat esiin näitä ajankohtaisia ja pitkän aikavälin muutostrendejä, joihin Euroopan unionin ja siihen kuuluvan Suomen tulee osata varautua. Lämpimät kiitokset jokaiselle kirjoittajalle osallistumisesta projektiin.

Avaamme keskustelun.

Helsingissä 22.11.2023

Sini Ruohonen

toiminnanjohtaja, Ajatuspaja Toivo

Alexander Stubb

Alexander Stubb on Italian Firenzessä sijaitsevan European University Institutun professori ja School of Transnational Governance -koulun johtaja. Stubb on työskennellyt europarlamentaarikkona, ulkoministerinä, Eurooppa- ja ulkomaankauppaministerinä, valtiovarainministerinä sekä pääministerinä.

Kimmo Elo

Kimmo Elo on Turun yliopiston eduskuntatutkimuksen keskuksen erikoistutkija. Hänen tutkimus-alueitaan ovat Saksan ja Euroopan politiikka ja historia, laskennalliset yhteiskuntatieteet ja data-analytiikka.

Manuel Müller

Manuel Müller on Ulkopoliittisen instituutin vanhempi tutkija. Hänen tutkimuksensa keskittyy EU:n institutionaaliseen uudistukseen ja ylikansalliseen demokratiaan. Hän myös ylläpitää *foederalist.eu*-blogia, joka käsittelee laajasti Euroopan perustuslakiin ja hallintoon liittyviä kysymyksiä.

Henna Virkkunen

FL **Henna Virkkunen** on työskennellyt europarlamentaarikkona vuodesta 2014 lähtien. Hän on varsinainen jäsen teollisuus-, tutkimus- ja energiavaliokunta ITRESSä ja liikenne- ja matkailuvaliokunta TRANissa. Virkkunen on toiminut Suomessa useissa eri ministerin tehtävissä vuosina 2008–2014.

Timo Vuori

Timo Vuori, kansainväliseen oikeuteen erikoistunut OTM, on työskennellyt vuodesta 2020 Elinkeinoelämän keskusliitossa kauppapolitiikasta ja kansainvälisestä kaupasta vastaavana johtajana. Sitä ennen hän toimi useissa elinkeinoelämän johtaja- ja asiantuntijatehtävissä Keskuskauppakamarissa ja Kansainvälisessä kauppakamarissa (ICC) sekä virkamiehenä Euroopan komissiossa ja jäsenenä Euroopan talous- ja sosiaalikomiteassa. Hän on erikoistunut kansainväliseen kauppaan ja talouteen sekä sen sääntelyyn.

Elina Koskela

Elina Koskela työskentelee Baronalla kansainvälisestä työvoimasta vastaavana johtajana. Hän on seurannut yli 15 vuotta työvoiman saatavuuden ja liikkuvuuden kehittymistä laajasti eri toimialojen ja yritysten kanssa toteutettujen konkreettisten rekrytointien kautta.

Pekka Väisänen

Pekka Väisänen, YTT ja VTM, väitteli vuonna 2022 Ranskan presidentin Emmanuel Macronin poliittisesta ajattelusta. Väisänen tutki Macronin ajattelua mm. riskiyhteiskunnan, ranskalaisen liberalismien ja kolmannen tien politiikan teorioiden kautta. Väitöksen jälkeen Väisänen on julkaissut säännöllisesti asiantuntijapuheenvuoroja mm. Verkkouutisissa ja Suomenmaassa.

Henri Vanhanen

Henri Vanhanen on ulko- ja turvallisuuspolitiikan ammattilainen ja hänellä on kokemusta hallitusten, tutkijoiden sekä ajatushautomoiden kanssa työskentelystä. Hän on tutkija Ulkopoliittisessa instituutissa, jossa hän keskittyy Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan sekä Pohjois-Euroopan turvallisuuteen.

Tomi Huhtanen

Tomi Huhtanen on Wilfried Martens Centre for European Studies (WMCES) toiminnanjohtaja. Hän toimi poliittisena neuvonantajana ja sittemmin Euroopan kansanpuolueen ryhmän (EPP) vanhempana neuvonantajana keskittyen talous- ja sosiaalipolitiikkaan. Vuonna 2007 hän sai tehtäväkseen perustaa EPP:n the Centre for European Studies (vuodesta 2014 WMCES). Samana vuonna hänet nimettiin keskuksen johtajaksi, ja sen jälkeen hän on perustanut European View -lehden, jonka päätoimittaja hän on.

Maailma tarvitsee EU:lta näkemystä ja päätäväisyyttä

Alexander Stubb

professori, European University Institute

ALEXANDER STUBB

Uskon ja väitän, että meille maailmassa, mutta erityisesti Euroopassa ja Suomessa, vuosi 2022 on suuri murroskohta. Venäjän hyökkäys pani maailmanjärjestyksen uusiksi. Meillä on edessämme epävarmempi, uusi ja monella tapaa sekavampi maailmanjärjestys, johon olemme tottuneet kylmän sodan aikana ja kylmän sodan jälkeen. Tätä aikakautta ei kuitenkaan kannata säikähtää eikä sillä kannata pelotella. Meidän ei pidä vaipua toivottomuuteen.

Kolme valtakeskittymää

Elämme maailmanjärjestystä, joka on enemmänkin epäjärjestys. Arvioni on, että uuden maailmanjärjestyksen asettuminen kestää noin kymmenen vuotta. Yksinkertaistettuna maailmaan on syntymässä kolme valtakeskittymää: globaali länsi, globaali itä ja globaali etelä. Globaaliin länteen kuuluvat muun muassa Yhdysvallat, Kanada, Japani ja Euroopan unioni Suomi mukaan luettuna. Toisen ääripään, globaalin idän muodostavat Kiina ja Venäjä sekä niitä tukevat pienemmät valtiot.

Länsi ja itä käyvät kamppailua. Lännen tavoitteena on säilyttää liberaali sääntöpohjainen järjestelmä, jonka itä haluaa hajottaa. Itä pyrkii luomaan uudenlaisen, enemmän intresseihin pohjautuvan autoritäärisemmän järjestyksen, jossa suurilla valtioilla on enemmän valtaa.

Kolmas ja ratkaiseva keskittymä on globaali etelä eli 120 valtiota Aasiassa, Afrikassa ja Etelä-Amerikassa, kuten esimerkiksi Intia, Saudi-Arabia, Etelä-Afrikka, Nigeria ja Brasilia. Ne eivät ole valinneet puoltaan lännen ja idän välillä. Jos globaali länsi haluaa voittoa kamppailun, on sen harjoitettava arvokkaampaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa eli nähtävä globaali etelä yhteistyökumppanina. Globaali itä ja erityisesti Kiina on onnistunut yhteistyön tekemisessä länttä paremmin.

Keskittymien välillä vallitsee seuraavan kymmenen vuoden aikana jonkinlainen jännitys tai tasapaino kilpailun, konfliktin ja yhteistyön välillä. Keskittymien välillä vallitsee kilpailutilanne, jossa ne pyrkivät kasvattamaan alueellista ja globaalia vaikutusvaltaansa. On kuitenkin tärkeää tiedostaa, ettei kilpailu johda konfliktiin, jos teemme yhteistyötä. Ja ilman yhteistyötä globaalit haasteet ja ongelmat, ennen kaikkea ilmastonmuutoksen hillintä, eivät ratkea.

Maailmassa vahvistuu myös globalisaation alueellistuminen eli alueellisten integraation järjestelmien, kuten esimerkiksi MERCOSUR, ASEAN tai Afrikan unionin, vaikutusvallan kasvaminen. Samanaikaisesti epäpyhät globaalit liittoumat, jotka eivät perustu arvoihin tai maantieteeseen, vaan kiinnostuksiin, yleistyvät. Tällaisia liittoumia ovat esimerkiksi G20, BRICS ja AUKUS.

EU:n sisäinen hajanaisuus ja yhtenäisyys

Ennen Ukrainan sotaa EU:n sisällä huomio kiinnittyi jatkuviin sisäisiin jännitteisiin ja valtataisteluihin. Unionia yhdistävät tekijät, kuten perusarvot ja -periaatteet, kauppa, vapaa liikkuvuus ja valuutta, erottavat jäsenvaltioita myös toisistaan. Viimeisten vuosien aikana osa jäsenvaltioiden hallituksista on pyrkinyt irtautumaan demokratiasta tai oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisesta. Euro- ja maahanmuuttokriisi ovat lisänneet tyytymättömyyttä unioniin.

Reaktio Venäjän hyökkäykseen Ukrainaan keväällä 2022 osoitti yhtenäisyyttä unionin sisällä. Jäsenvaltioiden välille syntyi yhteinen kokemus. Euroopan unionia on ajoittain kritisoitu sen hitaasta reagointikyvystä järjestelmän monimutkaisuuden takia, mutta sodan syttymisen jälkeen unioni sai rivit nopeasti suoraksi.

Näyttää siltä, että Venäjän hyökkäys sai Euroopan lopettamaan sinisilmäisyytensä ja tarkastelemaan menneisyyden virheitään suhteessa Venäjään. Koska sodassa on kyse Euroopan integraatiosta, länsimaisista arvoista ja liberaalista maailmanjärjestyksestä, menneisyyden virheistä on otettava opiksi. Paluuta entiseen ei ole.

Eurooppa on jakautunut kahtia Venäjään ja Valko-Venäjään sekä muuhun Eurooppaan. Euroopan turvallisuus on muuttunut,

minkä vuoksi unioni on muuttanut suhtautumistaan Venäjään. Maata tulee käsitellä imperialistisena ja aggressiivisena valtiona. Unionin tehtävä on eristää Venäjä ja varmistaa, että Ukraina voittaa tämän sodan.

Euroopan unionin on tehtävä yhteistyötä Yhdysvaltojen lisäksi myös Kiinan kanssa. Irrottautuminen Kiinasta ei ole järkevää, vaikka varovaisuutta toki tarvitaan. Koska Euroopan ja Kiinan suhde on vahvempi verrattuna Yhdysvaltojen ja Kiinan suhteeseen, unionilla on mahdollisuus toimia välittäjän roolissa kahden suurvallan välillä. Se on vallankäyttöä parhaimmillaan.

Suomen asema

Suomen 28 vuoden EU-jäsenyyden ajan hyvinvointimme ja kehityksemme perustana ovat olleet avoimuus, kansainvälisyys, suvaitsevaisuus, vastuullisuus ja uudistuskyky. Näihin pilareihin on nojaututtava myös jatkossa.

Jäsenyyden alusta asti Suomen EU-politiikan perustana on ollut vaikutusvallan maksimoiminen hakeutumalla pöytiin, joissa päätöksiä tehdään. Siksi liityimme yhteisvaluuttaan ja panostimme sisämarkkinoiden kehittämiseen, vapaaseen liikkumiseen, kauppapolitiikkaan ja turvallisuuteen. Väitän, että Suomen vaikutusvalta on unionissa kokoamme suurempi.

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on perustunut idealismiin ja realismiin. Idealismissa uskomme siihen, että yhteistyö, keskinäinen riippuvuus ja kansainväliset instituutiot johtavat rauhaan ja vakauteen. Sen vuoksi olemme EU:n, YK:n ja Naton jäsen. Suomen EU-jäsenyys oli ensisijaisesti turvallisuuspoliittinen. Tällä hetkellä

jäsenyyden on ulko- ja turvallisuuspoliittinen sekä tietenkin edelleen myös talouspoliittinen.

Venäjän hyökkäyksen seurauksena idealistinen politiikka-ajatus suhteessa itänaapuriin päättyi. Realistisina olemme ymmärtäneet, mihin maailma ja erityisesti Venäjä pahimmillaan pystyy. Tämän vuoksi meillä on yhdet Euroopan vahvimista puolustusvoimista. Tällä hetkellä Suomi on geostrategisesti tärkeässä asemassa, eikä sisäänpäin kääntyminen ole vaihtoehto. Juuri nyt Suomen suunta on vahvasti ja ainoastaan länteen ja meidän tehtävänä on tukea Ukrainaa osana länttä.

Lopuksi

Arvioni on, että Euroopan unioni laajentuu, syvenee ja vahvistuu seuraavan kolmen vuosikymmenen aikana. Se kuitenkin riippuu esimerkiksi siitä, jatkaako muu maailma Euroopan lainsäädäntöön, standardeihin tai normeihin sopeutumista vai syntykö rinnalle joku kilpaileva malli esimerkiksi Kiinan kautta.

Toimivan yhteiskunnan kolme perusedellytystä ovat liberaali demokratia, sosiaalinen markkinatalous ja globalisaatio. Näitä pitää jatkuvasti vaalia ja kehittää – niin maailmassa, Euroopassa kuin Suomessa.

Uuden maailmanjärjestyksen muodostuminen kestää noin kymmenen vuotta. Menemme yhä enemmän kohti maailmaa, joka näyttää tilkkutäkiltä. Euroopan unionilla on vahva kapasiteetti selvittää vaikeistakin tilanteista. Niin se selviää myös tästä. Pitää olla päättäväinen, mutta ei missään muodossa sinisilmäinen.

Ytimestä reunalle: Suomen EU- politiikan muutos Lipposesta Orpoon

Kimmo Elo

erikoistutkija, Eduskuntatutkimuksen keskus, Turun yliopisto

Suomen jäsenyys Euroopan unionissa (EU) on tämän kirjoituksen julkaisuhetkellä kestänyt vajaat kolmekymmentä vuotta. Liittyminen EU:n jäseneksi vuonna 1995 sijoittui aikaikkunaan, jolloin maamme poliittisessa toimintaympäristössä oli käynnissä dramaattinen muutos. Lyhyessä ajassa Euroopan poliittiset mannerlaatat olivat liikkuneet paljon, jälkijäritykset tuntuivat ja vaikuttivat edelleen, kun Suomi mietti ulko- ja turvallisuuspoliittisia ratkaisujaan 1990-luvun alussa.

Päätöstä hakea EU-jäsenyyttä on jälkikäteen, ja varsin osuvasti, kuvattu maamme merkittävimäksi ulko- ja turvallisuuspoliittiseksi, mutta myös talouspoliittiseksi päätökseksi toisen maailmansodan jälkeen. Jäsenyys muutti Suomen poliittisia ja taloudellisia koordinaatteja ja ankkuroi maamme entistä tiiviimmin osaksi niin kutsuttua läntistä yhteisöä.

Toki pitää muistaa, että liittymistä edelsi pitkä, viimeistään 1960-luvulla alkanut integraatiokehitys, joka loi eräänlaisen poliittis-taloudellisen kuminauhan Suomen ja läntisen Euroopan välille mahdollistaen maamme pysymisen integraation kehityksessä mukana kylmän sodanaikaisesta geopolitiittisestä asetelmasta huolimatta. Juuri tämä pitkä integraatiopoliittinen esivaihe mahdollisti sujuvan siirtymisen EU:n täysjäseneksi, kun mahdollisuus tähän avautui.

Rohkenen lisäksi väittää, että EU-jäsenyydessä kulminoituva länsi-integraatiomme loi myös edellytykset varsin nopeasti edenneelle Nato-liittymisprosessille, mikä vain alleviivaa tulkintaa juuri EU-jäsenyydestä merkittävimänä ulko- ja turvallisuuspoliittisena päätöksenä.

Kaikista ytimistä ”nuivan nelikon” kumppaniksi

Suomen EU-jäsenyyden alkua leimasi Suomen ehkä kaikkein integraatiomyönteisimmän pääministerin Paavo Lipposen pääministerikausi (1995–2003). Johtavana ajatuksena oli pyrkiminen ”kaikkiin ytimiin”, halu käyttää vaikutusvaltaa rakentavasti ja olla mukana integraation päätöksenteon pöydissä. Kaikkiin ytimiin pyrkiminen kuitenkin vaati myös valmiutta kompromisseihin, joihin ei Suomessa ole Lipposen jälkeen enää ollut samalaista valmiutta. Toki on syytä korostaa, että kansallista etua ajavat myös muut EU-maat,

mikä kehitys näyttää voimistuneen etenkin multikriisien aikakaudella eli vuodesta 2009 lähtien.

Muutos näkyy erityisen selvästi talous- ja poliittisen integraation välisen suhteen kohdalla. Siinä missä vielä 2000-luvun alkuvuosina poliittista unionia tavoiteltiin laajasti Euroopassa, perustuslakikonventin kokemaa poliittinen mahalasku, euroalueen velkakriisi, vuoden 2015 pakolaiskriisi, COVID-19-pandemia ja viimeisenä Venäjän bruttaali hyökkäyssota Ukrainaa kohtaan ovat ainakin toistaiseksi lopettaneet keskustelut poliittisen unionin toteuttamiseksi. Vuoden 2023 aikana alkanut keskustelu EU:n laajentumisesta voidaan nähdä – aiempien laajentumisten tapaan – yrityksenä avata integraatiopolitiikan solmuja ja edistää EU:n uudistumista. Poliittinen korjausvelka on iso, mutta aiemmat vastaavat yritykset eivät anna lupaa odottaa laajentumiskeskustelun johtavan merkittävään integraatiosysäykseen.

Suomessa tämä kehitys näkyy julkisen EU-keskustelun näivettyneenä huoleksi kansallisista kustannuksista, kun etenkin talouskysymyksissä Suomi asemoi itsensä Hollannin, Itävallan ja Ruotsin rinnalla ”nuivaan nelikkoon”, tiukan ja niukan yhteisen talouspolitiikan vaalijaksi. Integraatiolle on siten tavallaan asetettu rajahinta, jonka ylittäminen kääntäisi integraation kustannukset hyötyjä suuremmiksi.

EU-politiikka käpertyy sisäänpäin ja ”cameronilaistuu”

On kiistämättä totta, että integraation rahassa mitattavat kustannukset ovat Suomen EU-jäsenyyden aikana kasvaneet merkittävästi. Tätä muutosta selittää kuitenkin sekä EU:n lisääntynyt tehtäväkenttä että jäsenvaltioiden määrän kasvu. Voisi ajatella ymmärrettävän, että jos EU:n halutaan tekevän enemmän sekä määrällisesti että laadullisesti, tähän vaaditaan myös riittävät resurssit. Näin ei kuitenkaan näytä

olevan, koska EU on edelleen jumissa samassa odotusten ja resursien välillä ammottavassa kuilussa kuin se on ollut viimeiset pari vuosikymmentä.

Suomen integraatiopolitiikan peruslinja on multikriisien aikakaudella siirtynyt tietojen valintojen seurauksena linjalle, jota kutsun – Ison-Britannian entisen pääministerin David Cameronin mukaan – cameronilaiseksi integraatiokäsitykseksi. Keskeistä on talousintegraatio, erityisesti sisämarkkinat, poliittisen integraation tehtävän ollessa näiden sisämarkkinoiden häiriöttömän toiminnan takaaminen. Linjassa näkyy vahva hallitustenvälisyys, joka korostaa jäsenmaiden keskeistä roolia integraatiopolitiikkaa ohjaavana tekijänä.

Komission – tai minkään muun EU-instituution – vallan kasvattamiseen suhteessa jäsenmaihin Suomi on jo pidempään suhtautunut nihkeästi, osin avoimen kielteisesti. Jonkinlaisen poikkeuksen tästä muodosti EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka, jonka kehittämiseen Suomi suhtautui myönteisesti. Liittyminen Natoon näyttää kuitenkin johtaneen myös tällä osa-alueella integraatioinnon hiipumiseen.

Uuden hallituksen EU-politiikkaa leimaa varovaisuus

Jos lopuksi katsotaan nykyhetkeä ja ajatellaan integraatiopolitiikkaa laajasti pyrkimyksenä sitoutua suurempiin yhteisöihin, nykyisen Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelma luo kiintoisan kurkistusreiän maamme integraatiopolitiikan kaksijakoisuuteen.

Nato on ulko- ja turvallisuuspolitiikkaamme ydinyhteisö, EU:lla roolia on lähinnä pehmeän turvallisuuden alueella. EU:n tärkein anti ovat sisämarkkinat, suurin uhka puolestaan jonkinlaisen tulonsiirtounionin syntyminen. Keskeisellä sijalla on kansallinen etu,

jonka puolustaminen ja ajaminen nostetaan esille monin tavoin.

Vaikka ohjelmassa korostetaan EU:n asemaan Suomen tärkeimpänä arvoyhteisönä, tämä näyttää kiteytyvän mantranomaiseen hokemaan demokratiasta ja yhteisistä arvoista. Ymmärrystä siitä, että Euroopan integraatiossa on kyse jostakin kansallisen ylittävistä, rahassa vaikeasti mitattavasta asiasta, hallitusohjelmasta on vaikea lukea esiin. Vaikka näin EU-politiikkamme varmasti on pragmaattista, visionääriseksi sitä ei millään kriteerillä voi kutsua.

Europarlamenttivaalit – Aliarvostettu demokraattinen mahdollisuus

Manuel Müller

vanhempi tutkija, Ulkopoliittinen instituutti

Kesäkuussa 2024 järjestetään kymmenennen europarlamenttivaalit, seitsemännet Suomen EU-jäsenenä. Europarlamenttivaalit ovat paitsi demokraattinen kohokohta EU-politiikassa, myös globaalisti merkittävä ilmiö: ne ovat ainoat samanaikaiset ylikansalliset parlamenttivaalit ja äänestäjämäärältään maailman toiseksi suurimmat vaalit Intian jälkeen.

Kuten myös muissa jäsenmaissa, Suomessa europarlamenttivaalit kuitenkin nähdään usein vain ”toisen asteen vaaleina”, joissa kampanjat keskittyvät pääosin kansallisiin kysymyksiin. Vuoden 2023 eduskuntavaalien ja alkuvuoden 2024 presidentinvaalien jälkeen on olemassa tietty riski vaaliväsymyksestä ja alhaisesta

äänestysaktiivisuudesta. Euroopan parlamentti on kuitenkin tärkeä poliittinen toimija, joka osallistuu sekä komission nimittämiseen että EU:n lainsäädäntöön. Vaalien tulokset vaikuttavat Euroopan politiikkaan ja siten myös suomalaisten elämään.

Pirstaleinen vaalijärjestelmä

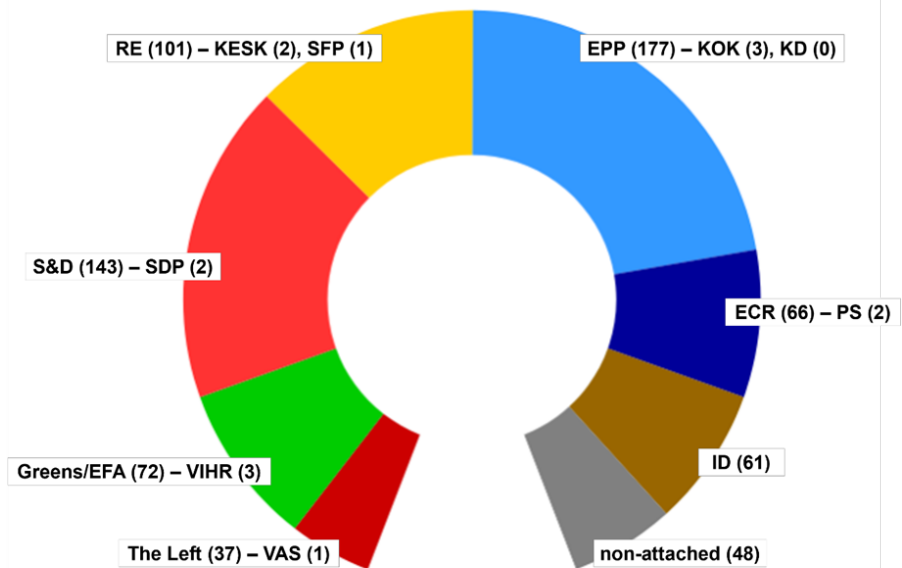
Yksi este laajemmalle yleiselle tietoisuudelle europarlamenttivaaleista on vaalijärjestelmän huomattava kansallinen pirstaleisuus. Kukin jäsenmaa valitsee tietyn määrän Euroopan parlamentin jäseniä, meppejä, alenevan suhteellisuusperiaatteen mukaisesti (suuremmat maat valitsevat määrällisesti enemmän meppejä, mutta pienemmät maat valitsevat enemmän meppejä suhteessa asukaslukuunsa). Vaalitapa on jätetty pitkälti jäsenmaiden päätettäväksi. EU:n laajuisessa suorilla vaaleilla koskevassa lainsäädännössä säädetään joitain yleisiä sääntöjä, mutta ei edes yhteisestä vaalipäivästä. Sen sijaan jokainen jäsenmaa voi valita oman vaalipäivänsä ”vaalijärjestelmän” aikana, 6.–9. kesäkuuta 2024.

Viime vuosina Euroopan parlamentti on useaan otteeseen pyrkinyt yhdenmukaistamaan vaalijärjestelmäänsä (esimerkiksi säätämällä yhteisen äänestyspäivän ja -päivän) ja ottamaan käyttöön uuden EU:n laajuisen vaalipiirin, jossa osa Euroopan parlamentin jäsenistä tulisi valituiksi monikansallisilta listoilta. Kuitenkin ehdotukset edellyttävät jäsenmaiden yksimielisyyttä, ja ne on torpattu neuvostossa. Vuoden 2024 vaalijärjestelmä on siten sama kuin edellisissä vaaleissa. Ainoa muutos on, että jotkut jäsenmaat saavat enemmän meppejä väestönkasvun vuoksi, ja parlamentin kokonaismäärä kasvaa 705 paikasta 720 paikkaan.

Suomi on yksi niistä maista, joka hyötyy tästä ja kasvattaa paikkamääräänsä 14 paikasta 15:een. Yleisesti ottaen Suomen europarlamenttivaalien vaalijärjestelmä on samankaltainen kuin eduskun-

tavaaleissa. Suurimmat erot ovat siinä, että ehdokkaat asettuvat ehdolle yhteen valtakunnalliseen vaalipiiriin alueellisten piirien sijaan, ja että Suomessa asuvat ei-suomalaiset EU-kansalaiset ovat äänioikeutettuja.

Kansallisesti pirstaloitunut vaalijärjestelmä kohdistaa yleisön huomion kansalliseen politiikkaan: kansalliset puolueet esittävät ehdokkaansa kansalliselle äänestäjäkunnalleen. Kaikki suuret suomalaiset puolueet kuuluvat kuitenkin eurooppalaiseen puolueperheeseen ja äänestävät yleensä omien poliittisten ryhmiensä mukaisesti Euroopan parlamentissa (ks. kuvio). Euroopan parlamentin jäsenet eivät siten edusta kansallista etua, vaan ”unionin kansalaisia” (EU-sopimuksen 14 artikla) erilaisine poliittisine näkemyksiineen ja vakaumuksineen.

Kuvio: Euroopan parlamentin poliittiset ryhmät ja niiden suomalaiset jäsenpuolueet (syyskuu 2023)

Ikuinen ”suuri koalitio”

Toinen syy siihen, että kansalaiset aliarvioivat Euroopan parlamentin vaaleja, on vaikeus osoittaa tuloksen välitöntä ja näkyvää vaikutusta politiikan suuntaan. Kansallisissa vaaleissa julkinen keskustelu keskittyy lähes aina hallituksen ja opposition väliin vastakkainasetteluun. Tämä tarjoaa helposti ymmärrettävän kehyksen sille, kuka ”voittaa” ja kuka ”häviää” vaalit.

Europarlamenttivaaleissa ei kuitenkaan ole tällaista hallitus-oppositio-vastakkainasettelua. Vaikka Euroopan parlamentti valitsee komission, se tekee sen yhteisymmärryksessä EU-neuvoston kanssa, ja jäsenvaltiot ehdottavat komissaarinsa. Näin ollen komission puoluepoliittinen kokoonpano kuvastaa jäsenmaiden hallitusten moninaisuutta pikemminkin kuin Euroopan parlamentin enemmistöä. Komission puheenjohtajaksi Euroopan puolueperheet ovat alkaneet esittää kärkiehdokkaitaan vuodesta 2014 lähtien, mutta tämäkin menettely on ollut kiistanalainen hallitusten keskuudessa.

Myös lainsäädännön osalta Euroopan parlamentti jakaa toimivaltansa neuvoston kanssa ja sen on aina löydettävä kompromisseja kansallisten hallitusten kanssa. Parlamentin aseman vahvistamiseksi näissä toimielinten välisissä neuvotteluissa Euroopan parlamentin jäsenet muodostavat yleensä suuria puoluerajat ylittäviä enemmistöjä: perinteisesti yli kaksi kolmasosaa parlamentin päätöksistä perustuu kahden suurimman ryhmän, keskustaoikeistolaisen EPP:n ja keskustavasemmistolaisen S&D:n, yhteistyöhön, jota keskustalainen RE ja/tai vihreät yleensä tukevat.

Tämä ”keskustan suuren koalition” ylivoima heikentää europarlamenttivaalien poliittista vaikutusta. Vaikka EPP:n ja S&D:n paikkamäärät ovat ajan myötä laskeneet, niillä on aina ollut selvä enemmistö RE:n tai vihreiden kanssa ja niin se tulee olemaan myös

lähitulevaisuudessa. Toisin kuin kansalliset vaalit, europarlamenttivaalit eivät siis koskaan tuota äkillisiä muutoksia hallintoon tai politiikkaan.

Vaihtoehtoiset enemmistöt

Kuitenkaan ”suuri koalitio” ei aina äänestä yhtenäisesti. Käsiteltävästä asiasta riippuen voidaan muodostaa muita enemmistöjä – merkittävimmän keskusta-vasemmistolaisen liittouman muodostavat S&D, RE, vihreät ja vasemmisto sekä keskusta-oikeistolaisen liittouman muodostavat EPP, RE ja oikeistolainen ECR. Nämä vaihtoehtoiset enemmistöt ovat kapeampia ja epävarmempia, mutta niillä on tärkeä rooli parlamentin valtasapainon kannalta. Viime vuosina keskusta-vasemmistolainen enemmistö on merkinnyt sitä, että EPP:n on ollut pakko hyväksyä enemmän kompromisseja ja se jopa sivuutettiin joissakin päätöksissä, kuten luonnonsuojelulaista heinäkuussa 2023.

Vuoden 2024 vaalit voisivat muuttaa tilannetta. Varhaiset EU:n laajuiset paikkaennusteet näyttävät tällä hetkellä siltä, että ääri-oikeistolaiset ryhmät ECR ja ID saavat molemmat lisäpaikkoja, kun taas keskusta-vasemmisto (etenkin vihreät, jotka menestyivät erittäin hyvin vuonna 2019) voi menettää paikkoja.¹ Tämä viittaa siihen, että valtasapaino voisi siirtyä oikealle seuraavalla vaalikaudella. Viime kuukausina Manfred Weberiä ympäröivä EPP:n johto onkin pyrkinyt lähentymään ECR:n kanssa. Useissa jäsenmaissa EPP:n ja ECR:n jäsenpuolueet hallitsevat jo nyt yhdessä

¹ Ks. Manuel Müller, European Parliament seat projection (September 2023), Der (europäische) Föderalist, <https://www.foederalist.eu/2023/09/ep-seat-projection-september-2023.html>.

(Italia, Tšekki ja Suomi) tai tekevät tiivistä yhteistyötä (Ruotsi ja Espanja).

Vakaa oikeistoenemmistö on edelleen epätodennäköinen. Koska ECR:ssä on useita äärioikeistolaisia jäseniä, joiden demokraattiset arvot ovat kyseenalaiset, EPP:n keskeiset toimijat sekä keskustalainen RE eivät halua tukeutua liiaksi tähän vaihtoehtoon. Mutta vaikka useimmat päätökset tekee edelleen ”keskustan suuri koalitio”, oikeistolaisempi parlamentti antaa EPP:lle enemmän strategisia vaihtoehtoja ja johtaa siten asteittaiseen oikeistokehitykseen politiikassa.

Demokraattinen vallankäyttö

Äkillisten ja selkeästi näkyvien poliittisten muutosten puuttuminen tarkoittaa, että eurooppalainen puoluepolitiikka on harvoin otsikoissa kansallisissa medioissa. EU:n päätöksenteko vaikuttaa usein monimutkaiselta ja etäiseltä kansallisille yleisöille. Tämä hämärtää kansalaisten käsitystä siitä, miten heidän äänensä vaikuttaa EU:n poliittiseen suuntaan, ja se vähentää kansalaisten kiinnostusta europarlamenttivaaleihin. Nämä ovat institutionaalisia heikkouksia, jotka voitaisiin korjata perussopimus uudistuksella.

Kaikesta tästä huolimatta europarlamenttivaalit vaikuttavat EU-politiikkaan – ja ne ovat itseasiassa suurin tapa, jolla kansalaiset voivat käyttää demokraattista valtaa Euroopan tasolla. Tämä on tilaisuus, jota ei pidä jättää käyttämättä. Monien vaikeiden poliittisten valintojen myötä panokset ovat korkealla vuoden 2024 vaaleissa, niin Suomessa kuin muuallakin EU:ssa.

Vihreä siirtymä – Mahdollisuus Suomelle

Henna Virkkunen

Euroopan parlamentin jäsen, EPP

HENNA VIRKKUNEN

Vihreä siirtymä on ollut EU-politiikkaa kuluneella kaudella isosti mullistava uudistus. Se on osoittautunut myös yllättävän kriisinkestäväksi tavoitteeksi. Kun Euroopan unioni julisti komission puheenjohtaja Ursula von der Leyenin suulla kesällä 2019 pyrkivänsä maailman ensimmäiseksi ilmastoneutraaliksi mantereeksi vuonna 2050, ei COVID-19-pandemiasta tai Venäjän suurhyökkäyksestä Ukrainaan ollut vielä tietoa.

Vakavat kriisit eivät kuitenkaan ole pysäyttäneet vihreän siirtymän politiikkaa, vaan päinvastoin jopa vauhdittaneet sitä. COVID-19-pandemian ensimmäisenä vuonna 2020 EU:n hiilidioksidipäästöt putosivat kovien liikkumisrajoitusten seurauksena peräti 9 prosenttia. Tuo päästöjen väheneminen ei syntynyt sosiaalisesti tai taloudellisesti kestävällä tavalla, vaan pakkotilanteessa, mutta osoitti, että nopeatkin muutokset ovat mahdollisia. EU:n taloutta tukemaan perustettiin pandemian seurauksena poikkeuksellinen 750 miljardin elvytyspaketti, jonka varoista vähintään 30 prosenttia on käytettävä ilmastotoimiin.

Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset ilmastotoimiin

Venäjän hyökkäys Ukrainaan puolestaan vauhditti EU-maiden siirtymää pois fossiilisesta tuontienergiasta ja investointeja Euroopan omiin vähäpäästöisiin energialähteisiin. Muutos ei ole helppo, kun lähes kaikissa EU-maissa koko infrastruktuuri; teollisuuden toiminta ja kotitalouksien lämmitys on rakennettu hiilen, öljyn ja kaasun varaan.

Hiilen tuonti Venäjältä EU-alueelle loppui sanktioiden seurauksena vuodessa kokonaan, öljyn ostot putosivat 90 prosenttia ja maakaasun tuonti 75 prosenttia. Samaan aikaan LNG:n tuonti Venäjältä on kuitenkin jopa kasvanut, kun EU-maat ovat pyrkineet haalimaan korvaavaa energiaa putkikaasun tilalle.

Vielä syksyllä 2023 jäsenmaat ostivat sanktioista huolimatta edelleen Venäjän fossiilienergiaa kahdella miljardilla kuukaudessa. Määrä on kymmenesosa aiemmasta, mutta moraalisesti tämäkään ei ole kestävä. EU-parlamentti on vaatinut sanktioiden ulottamista kaikkeen Venäjän energiaan, myös ydinvoimaan. Viidessä

EU-maassa: Unkarissa, Bulgariassa, Suomessa, Slovakiassa ja Tšekissä on neuvostovalmisteisia ydinvoimaloita, jotka käyvät edelleen venäläisellä polttoaineella. EU-rahoitteinen projekti polttoaineen korvaamiseksi on käynnissä, ja sitä on kiirehdittävä.

Suomi on uusiutuvan energian kärkimaita

Energiakriisi on voimistanut pyrkimystä vihreään siirtymään. Toukokuussa 2023 tuuli- ja aurinkoenergialla tuotettiin EU-alueella ensimmäistä kertaa enemmän sähköä kuin fossiililla lähteillä.

Suomi on vihreässä siirtymässä vahvoilla. Olemme jo pitkään olleet yhdessä Ruotsin kanssa EU-maiden ehdoton kärkikaksikko uusiutuvan energian osuudessa vahvan metsäteollisuuden ja vesivoiman ansiosta. Suomessa sähköistyminen on pitkällä. Ja kun lähes kaikki sähkö tuotetaan joko ydinvoimalla tai uusiutuvilla energialähteillä, Suomen koko sähköntuotanto on käytännössä jo päästötöntä. Se antaa Suomelle myös hyvät mahdollisuudet ottaa kärkiasemaa vetytalouden kehittämisessä.

Metsät ovat Suomelle edelleen suurin yksittäinen energialähde. Metsäteollisuuden prosesseissa syntyy sivuvirtoja, josta pystytään kyllä yhä enenevästi jalostamaan uusia tuotteita, mutta iso osa käytetään edelleen energiaksi.

Metsät ovat Suomelle vihreässä siirtymässä valtava voimavara. Ne tarjoavat ratkaisuja kahta kautta: Aktiivisesti hoidettuna metsät ovat sekä korvaamaton hiilinielu että uusiutuvien raaka-aineiden lähde. Kaikki mikä tehdään öljystä, voidaan tehdä myös puusta.

Aktiivisella metsätaloudella on merkitystä koko Euroopalle. Noin 60 prosenttia kaikesta EU:ssa käytetystä uusiutuvasta energiasta on bioenergiaa ja siitä suurin osa perustuu metsäbiomas-

saan. Biotaloudella on kasvava rooli niin unionin liikennepäästöjen leikkaamisessa kuin fossiilienergiariippuvuuden vähentämisessä ja huoltovarmuuden turvaamisessa.

Viime vuosina suomalaiset ovat kuitenkin saaneet karvaasti kokea, että metsiä, metsätaloutta ja sen ilmastovaikutuksia tunnetaan EU-tasolla huonosti. EU:n perussopimuksissa ei nimenomaisesti mainita metsiä vaan metsäpolitiikka kuuluu kansalliseen päätösvaltaan. Euroopan tason linjaukset ympäristö-, ilmasto- ja energiapolitiikkaan tai sisämarkkinoihin osuvat Suomessa kuitenkin hyvin nopeasti metsiin.

Kun Suomi on ylivoimaisesti Euroopan metsäisin maa, eikä missään muussa maassa metsätalouden osuus kansantuotteessa ole yhtä suuri, on Suomen EU-politiikalle aivan keskeistä varmistaa, että kestävä metsätalouden rooli myös tunnustetaan EU-valmistelussa. Marinin hallitus ei metsäpolitiikassa ollut proaktiivinen, omista sisäisistä ristiriidoistaan johtuen. Tämän myöhässä laahaavan vaikuttamisen seurauksena metsäkysymyksissä on jouduttu viime vuosina ottamaan EU-päätöksenteossa torjuntavoittoa toisensa perään. Näin ei voi jatkua.

Suomen on otettava metsäpolitiikka yhdeksi ennakkollisen EU-vaikuttamisen kärjeksi, ja yhdessä alan toimijoiden kanssa varmistettava kestävä metsätalouden hyväksyttävyyden ja hyödyntäminen osana vihreää siirtymää.

Ristivetoa teknologiavalinnoissa

Euroopan unionin politiikassa on painotettu liikaa uusiutuvuutta ja energian käytön vähentämistä vähäpäästöisyyden sijasta. Se on rajannut ydinvoiman pois, mikä on ongelmallista päästöjen vähentämisen näkökulmasta. Tasaista perusenergiaa tarvitaan.

Venäjänsä hyökkäyksen aiheuttaman energiakriisin seurauksena osa EU-maista, kuten Belgia ja Alankomaat, on muuttanut linjaansa suhteessa ydinvoimaan. Ydinvoimaloiden sulkemisen sijasta ne ovat päättäneet jatkaa ydinvoimaloiden käyttöä ja rakentaa myös uusia. Mielenkiinto SMR-pienydinvoimaloita kohtaan on kasvanut. EU-parlamentti tavoittelee näiden osalta yhtenäistä EU-lainsäädäntöä, joka mahdollistaisi pienydinvoimaloille sujuvat lupaprosessit ja rakentamisen tulevaisuudessa.

Tulevalla kaudella Euroopan unionilta tarvitaan aktiivisempaa ja kehittävämpää otetta ydinvoimaan. Vaikka jokainen jäsenmaa itse päättää haluaako rakentaa ydinvoimaloita, ydinvoimalla tulee olemaan Euroopan tasolla ratkaisevan suuri merkitys päästöjen vähentämisessä.

Myös Euroopan tavoitteet vetytaloudessa ja kiertotalouden vahvistamisessa vaativat erittäin paljon energiaa. Tähän hyvin huonosti sopii jäsenmaille asetettu velvoite energian käytön vähentämisestä vuoteen 2030 mennessä. Oleellista on, kuinka energia tuotetaan.

Samanlaista ristivetoa liittyy Euroopan alati kasvavien liikennepäästöjen hillintään. Liikenne on ainoa ala, jolla EU:n kasvihuonekaasupäästöt ovat yhä korkeammat kuin vuonna 1990. Haastetta on pyritty ratkomaan asettamalla kunnianhimoisia tavoitteita. Esimerkkinä henkilöautojen uudet hiilidioksidipäästönormit, jotka EU:n päästörajoitustavalla tarkoittavat käytännössä myyntikieltoa uusille polttomootoriautoille vuodesta 2035. Kyseessä on järjestyttävä muutos unionin suurimman talouden Saksan teollisuudelle. Päästöjen mahdollisimman nopeaa ja kustannustehokasta vähentämistä edistettäisiin kuitenkin parhaiten keskittymällä teknologiakiellojen sijaan itse tavoitteisiin.

Teknologioita tulisi säädellä vain aidon tarpeen mukaan, välttämällä päällekkäisyyksiä ja ristiriitoja. Tähän ei ole kyetty. Yhtäältä on pyritty kannustamaan erilaisia käyttövoimia ja toisaalta on rajoitettu teollisuuden mahdollisuuksia innovoida ja hyödyntää erilaisia vähähiilisiä polttoaineita.

EU:n pitää ottaa johtajuus globaalissa päästökaupassa

Kaikkiaan Euroopan unionin päästöt ovat tähän mennessä vähentyneet 32,5 prosenttia vuoteen 1990 verrattuna. Sitä voi pitää hyvänä tuloksena. Samaan aikaan alueen bruttokansantuote on kasvanut 67 prosenttia.

Kehitys osoittaa, että kestävä kasvu on mahdollista. Ilmastopolitiikka ei saisi kuitenkaan johtaa hiilivuotoon; siihen että saastuttava teollisuus siirtyy muualle maailmaan. Jossakin määrin näin on tapahtunut.

Päästöjen ulkoistamiseen puuttumiseksi EU:n päästökauppajärjestelmää on nyt täydennetty hiilitulleilla, jotka kattavat energiain- tensiivisten alojen, kuten teräs-, alumiini- ja lannoiteteollisuuden tuotteita. Tähän sisältyy kuitenkin riskejä kolmansien maiden vastatoimista ja kauppasodan uhkasta.

Euroopan olisi kyettävä kohentamaan kilpailukykyään ja uudistamaan teollisuuttaan sortumatta protektionismiin. Maailmanlaajuisen ilmastohaasteen edessä Eurooppa ei voi toimia yksin. Globaalisti päästöt yhä kasvavat ja Euroopan unioni kattaa vain noin kymmenen prosenttia maailman päästöistä. Tässä monenkeskistä maailmanjärjestystä haastavassa geopoliittisessä tilanteessa Euroopan täytyy panostaa tiiviimpään yhteistyöhön läntisten kumppanien kanssa.

Pariisin 2015 ilmastositomuksen läpimurron jälkeen kansainvälinen yhteisö ei ole kyennyt uskottavasti sopimaan sopimuksen tavoitteiden toimeenpanosta. Samaan aikaan kun on turvattava teollisuusmaiden riittävä ilmasto-rahoytys, on myös edistettävä rahoitusjärjestelyjä ilmastotuhoytys ja vahinkoytys korjaamiseksi. Euroopan on otettava tässä johtajuutta.

Haastavassa maailmantaloudun tilanteessa houkutus lähteä kilpailemaan valtiotuilla on suuri. Joe Bidenin hallinnon vuonna 2022 lanseeraaman Yhdysvaltojen historian suurin puhtaan

energian tukipaketti Inflation Reduction Act:n kaltaiset kehityskulut lyövät kiilaa EU:n ja USA:n välille. Useissa jäsenmaissa on COVID-19-pandemian jäljiltä löysytettyjen EU:n valtiontukisääntöjen myötä noussut kova paine tukea maiden omia talouksia ja lisätä kansallisen tason sääntelyä. Tällainen sisämarkkinoita rapauttava kehitys on myrkyä Suomen pienelle vientivetoiselle taloudelle.

Tulevalla kaudella Euroopan on panostettava pitkään tekeillä olleen EU-USA-kauppasopimuksen edistämiseen. Ainoastaan vapaakauppasopimusten avulla pärjäämme globaalissa kilpailussa.

Suomella on mahdollisuus pärjätä uudessa raaka-ainekilpailussa

Euroopan vihreän siirtymän haaste kilpistyy kriittisten raaka-aineiden tuontiin. Sekä Euroopan vihreä että digitaalinen siirtymä ovat aivan liiaksi tuonnin varassa. Kriittiseksi listatuista raaka-aineista pääosa tulee Eurooppaan 90 prosenttisesti yhdestä maasta, usein Kiinasta. Metalleista ja mineraaleista on tulossa uusi öljy, kun niiden saatavuus määrittää geopolitiikkaa enenevissä määrin. Merkittävä aikaansaannos tällä vaalikaudella on ollut EU:n kriittisten raaka-aineiden säädös, joka asettaa nyt ensimmäistä kertaa tavoitteet EU:n omalle kriittisten raaka-aineiden tuotannolle, jalostukselle ja kierrätykselle.

Suomelle siirtymä kohti eurooppalaisia kriittisten raaka-aineiden arvoketjuja on iso mahdollisuus. Suomi on ainoita EU-maita, jonka maaperästä löytyy toistakymmentä EU:n kriittiseksi listaamaa raaka-ainetta. Suomessa jos jossain kaivostoimintaa voidaan harjoittaa kestäväällä pohjalla. Suomen maine korkean osaamistason maana kannattaa hyödyntää keskittymällä akkuteollisuuden kaltaisten vihreän siirtymän ekosysteemien kehittämiseen.

Vaikka EU:n ilmastotoimet edistyvät, samalla on hyväksyttävä, että ilmastonmuutos on jo aiheuttanut peruuttamattomia muutoksia. Äärimmäiset ilmasto- ja sääilmiöt yleistyvät ja voimistuvat. Eurooppaa viime vuosia ravistelleet hellejaksot, metsäpalot ja myrskyt ovat tulleet jäädäkseen. Ilmastopakolaisuus vaikuttaa jo nyt Eurooppaan suuntautuvaan muuttoliikkeeseen. Ilmastonmuutoksen torjumisen lisäksi on tärkeää varautua jatkossa systemaattisemmin myös ilmastonmuutokseen sopeutumiseen.

Kilpajuoksu maailman herruudesta – Miten EU ja Suomi pärjäävät?

Timo Vuori

*kauppapolitiikasta ja kansainvälisestä kaupasta vastaava johtaja,
Elinkeinoelämän keskusliitto*

Maailmanpolitiikan pelikirja meni uusiksi Venäjän hyökätessä Ukrainaan. Jo sitä ennen lämpöä nostatti USA:n ja Kiinan suurvalta-jännitteet ja pitkittynyt COVID-19-pandemia rajoituksineen. Paluu vanhaan normaaliin, jossa globalisaatio syventyy markkinoiden integroitua ei toteutunutkaan. Sen sijaan maailmantalous on polarisoitumassa, matkalla kohti kauppablokkeja ja liittoutumia.

Maailman kauppapolitiikan suurvalta ja vihreän siirtymän edelläkävijä Euroopan unioni on uuden edessä. Kauppu-suhteiden rakentamisen ohella on vahvistettava talouden kriisikykyä strate-

gisen autonomian nimissä. Ulkomaankaupasta riippuvainen, pieni avotalous Suomi on myös uuden edessä, kun geopolitiikka ja turvallisuus ovat palanneet talouteen, kauppaan ja teknologiaan, Venäjän kauppa on pysähtynyt ja Kiina-suhde on uudelleen-arvioitava.

Globalisaatiosta lokalisatioon

Maailmansotien jälkeen vauhdittunut maiden keskinäinen kauppa ja talouksien integraatio saavutti huippunsa 2000-luvun alkupuolella, kun Kiinasta tuli Maailman kauppajärjestö WTO:n jäsen. Markkinoiden liberalisointi oli kuumimmillaan. Yritysten investoinnit ja arvoketjut kansainvälistyivät vauhdilla. Kiinasta tuli käytännössä koko maailman tehdas. Globalisaatio saavutti huippunsa, ja valtion rooli talouden ohjaajana oli ohuimmillaan.

Hiekkaa globalisaation rattaisiin alkoi valua vuonna 2007 maailmanlaajuisen finanssikriisin seurauksena. Erityisesti Yhdysvaltojen ja Euroopan finanssisektoria koetelleen kriisin hoidossa tarvittiin valtion väliintuloa. Tätä seurasi finanssimarkkinoiden sääntelytsunami, joka heijastuu yhä laajasti talouteen.

Lokalisatio sai vauhtia, kun suurvaltasuhteissa kansalliset turvallisuus- ja talousintressit korostuivat. Vuonna 2017 Valkoisen talon valloittanut presidentti Donald Trump haastoi Kiinan kasvavaa roolia. Maansa kauppataseen alijäämää pienentääkseen ja amerikkalaisia työpaikkoja suojellakseen Trump asetti tulleja Kiinalle, mutta myös läntiset kauppakumppanit kuten EU saivat osansa. Presidentti Joe Biden on jatkanut samalla tiellä, mutta diplomaattisemmin keinoin.

Kiinan pitkä marssi huipulle

WTO-jäsenyyden johdosta läntiset teollisuusmaat uskoivat Kiinan muuttuvan länsimaiseksi markkinataloudeksi, mutta nyt äänen-sävyt ovat muuttuneet.

Jo vuonna 2010 Kiinan noustessa maailman toiseksi suurimaksi talousmahdiksi, sen politiikasta tuli entistä itsetietoisempaa. Presidentti Xi Jinpingin tavoite on rakentaa kapitalismia vahvempaa sosialismia, jonka ansiosta vuonna 2049 Kiina olisi maailman johtava valtio kansantasavallan täyttäessä 100 vuotta.

Tavoitetta Kiina edistää 5-vuotishjelmilla, jotka korostavat maan omavaraisuutta ja teknologista edelläkävijyyttä. Viljelysmaata ja sotilastukikohtia on hankittu Afrikasta ja lännestä on yrityskaupoilla haalittu teknologiaa ja innovaatioita. Kansallisella sääntelyllä on poissuljettu ulkomaisia toimijoita Kiinan omilta markkinoilta.

Kiinan kiristynyt valtion kontrolli ja tasapainoilu Venäjä-suhteessa on ollut herätys lännelle, EU ja Suomi mukaan lukien. Joudumme uudella tavalla arvioimaan poliittiset ja taloudelliset suhteemme ja riippuvuutemme Kiinaan. Samalla meidän on luotava uusia kumppanuuksia samanmielisten maiden kesken, vaikka kaikkia Kiina-riippuvuuksia ei yhdessä yössä karsita eikä siihen ole tarvettakaan – toistaiseksi.

Läntisen imperiumin vastaisku

Jo COVID-19-pandemia osoitti talouden kriisinkestävyys ja turvallisuuden merkityksen läntisille teollisuusmaille, joiden hyvinvointi rakentuu globaaleihin arvoketjuihin. Venäjän järjetön hyökkäys Ukrainaan tiivistä läntiset kumppanuudet uudelle tasolle, mistä esimerkkinä Suomen nopea Nato-ratkaisu.

Turvallisuusintressien ohella läntiset teollisuusmaat USA:n ja EU:n johdolla joutuvat puolustamaan sääntöpohjaista vapaakauppaa, tervettä kilpailua ja vastuullista markkinataloutta uudella tavalla autoritaaristen maiden kuten Kiina hakiessa vahvempaa asemaa maailmassa – poliittisesti ja taloudellisesti.

Vaikka BRICS-maat ovat heterogeeninen ryhmä omilla intresseillään, niin Brasilia, Intia ja Etelä-Afrikka ovat tulevaisuuden tekijöitä puhumattakaan Afrikasta. Maanosan väestön ennakoidaan kaksinkertaistuvan vuoteen 2050 mennessä ja kaipaavan työtä varmistaakseen toimeentulonsa ja ehkäistäkseen pakolaisuuden. Näiden kaikkien kanssa EU:lla ja Suomella on oltava jatkossakin toimivat suhteet.

Onko Euroopalla menestykseen avaimia?

Vanhenevan väestön ja hitaan kasvun Euroopalla on toivoa, jos se hallitsee geopolitiikan muutokset, ratkaisee haasteet kuten maahanmuutto, ilmasto ja biodiversiteetti sekä pystyy nopeimmin siirtymään kestäväen ja vastuullisen talouskasvun uralle maailmassa.

Vaikka USA IRA-elvytyspaketillaan kirittää maassa infrastruktuuri- ja ilmastoinvestointeja, niin EU pärjää, jos se markkinadynamiikkaan sekä yritysten ja investoijien osaamiseen luottaen toteuttaa kunnianhimoiset tavoitteensa sopivasti julkisia kannusteita hyödyntäen. EU ei saa sääntelytsunamilla kuristaa yrityksiä tai innovaatioita hengiltä tai muuttua valtiontukia kylväväksi jäykäksi suunnitelmataloudeksi.

Kestävää kasvua luovat yli 450 miljoonan kuluttajan EU:n sisämarkkinat, ja moderneihin kaupp- ja kumppanuussopimuksiin perustavat taloussuhteet keskeisten kumppaneiden kanssa ovat EU:n menestyksen avain jatkossakin. Kiitos jo tehtyjen 47 sopi-

muksen ansiosta EU on 74 maan tärkein kauppakumppani, Kiinalla vastaava luku on 66 ja USA:lla 31. Onnistuakseen EU:n strateginen autonomia vaatiiikin fiksua talous-, teollisuus-, innovaatio-, investointi- ja kauppapolitiikkaa, joka kannustaa kasvua ja investointeja Eurooppaan, mutta ei protektionistisesti eristä meitä muusta maailmasta.

Suomella on valtit kädessä

Maailman myllerryksestä huolimatta tietyt megatrendit etenevät, mikä tarjoaa Suomelle mahdollisuudet menestyä. Esimerkiksi ilmastoneutraalisuus vaatii energia- ja resurssitehokkuutta. Väestön ikääntyminen, kasvu ja vaurastuminen vahvistavat kysyntää laadukkaaseen koulutukseen, moderniin terveys-teknoologiaan ja vastuulliseen matkustamiseen. Yhteiskuntien urbanisoituminen vaatii älykästä infrastruktuuria, hisseistä satamiin, televerkoista avaruus- ja sääteteknoologiaan sekä biotuotteisiin. Juuri Suomi tarjoaa ratkaisuja näihin ilmiöihin.

Suomella on valtit käsissään, kunhan varmistamme yhteiskuntamme, väestömme ja yritystemme uudistumisen ja osaamme fiksusti hyödyntää tässä uudessa normaalissa EU- ja Nato-Suomen kumppanuudet muiden maiden kanssa. Jokaisessa muutoksessa on mahdollisuus – myös Suomelle.

Työperäinen maahanmuutto on Suomen ja koko Euroopan elinehto

Elina Koskela

kansainvälisestä työvoimasta vastaava johtaja, Barona

EU:n työikäisen väestön määrä on vähentynyt 3,5 miljoonalla vuosina 2015–2020, ja sen odotetaan vähenevän vielä 35 miljoonalla vuoteen 2050 mennessä¹. Vuonna 2020 EU-alueella syntyi 1,5 lasta naista kohden: jotta väestömäärä pysyisi vakaana, luvun tulisi olla 2,1. Vastaavasti yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä kasvaa tämähetkisestä noin 20 prosentista lähes kolmannekseen vuoteen 2050 mennessä.

Suomessa väestön ikääntyminen on edellä kuvattua nopeampaa. Arvion mukaan vuonna 2030 yli 75-vuotiaiden ikäluokka on suurin ja samalla ainoa, mikä kasvaa. Tämä aiheuttaa meille merkit-

tävää huoltosuhteen heikkenemistä: työikäisten osuus pienenee, mikä horjuttaa hyvinvointiyhteiskunnan kantokykyä.

Myös kykymme tuottaa kasvua on vaarantunut. TEMin arvion mukaan Suomessa jäi viime vuonna noin 130 000 työpaikkaa syntymättä työvoimapulan takia. Tämä on melkoisen hurja luku, jonka vaikutukset tuntuvat ja näkyvät jo ihmisten jokapäiväisessä arjessa.

Samaan aikaan on tunnistettu, että osaava ja monimuotoinen työvoima houkuttelee investointeja. Mitä tapahtuu talouden vireelle ja eläketurvalle, kun työssäkäyvien osuus vähenee ja työvoimaa ei riitä kaikille? Jo useiden vuosien ajan meillä on ollut enemmän korkeakoulujen aloituspaikkoja kuin syntyneitä lapsia.

Suomalainen työelämä kansainvälistyy

Barona on teettänyt yksityisen ja julkisen sektorin päättäjille suunnatun Kansainvälinen työvoima ja tulevaisuus -tutkimuksen Taloustutkimuksella nyt kolmena vuotena. Syyskuussa julkaistujen viimeisimpien tulosten mukaan työnantajien työvoimapula on odotetusti jonkin verran helpottunut.² Aikaisemmin työnantajista 55 % (2022) ja 50 % (2021) kertoi kärsivänsä työvoimapulasta juuri nyt: tänä vuonna osuus oli enää 41 %.

Samaan aikaan tilanne eri toimialojen välillä vaihtelee rajusti. Julkisen sektorin organisaatioista 60 %, majoitus- ja ravitsemusalalla 52 % ja IT-alalla 44 % kärsii osaajapulasta. Merkitsevä on myös se, että organisaatioista 88 % arvioi työvoimapulan pahenevan tai pysyvän ennallaan seuraavan vuoden aikana, ja vain

² <https://barona.fi/barona/tiedotteet/baronan-tyonantajatutkimus-edellytykset-kansainvaliselle-rekrytoinnille-osin-parantuneet>

11 % arvioi sen vähenevän. Tämä osoittaa vahvasti sen, minkä asian parissa työskentelevät asiantuntijat hyvin tietävät: tämänhetkinen työvoimapulan helpottuminen on vain väliaikaista.

Useiden tutkimusten mukaan Suomessa on pula monenlaisesta osaamisesta. Jo pitkään olemme tunnistaneeet vajeen IT-osaajista ja muista erityisasiantuntijoista. Näistä kultakimpaleista kilpailee koko läntinen maailma eli emme ole yksin Suomessa tämän haasteen kanssa. Erityisosaajat ovat useissa organisaatioissa avainrooleissa, ja heidän työpanoksensa kautta syntyy innovaatioita ja uutta kasvua – siksi heidän tarpeidensa huomiointi on Suomellekin kohtalon kysymys.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kriisi on entisestään pahentunut kuluneen vuoden aikana. Hoitajista on valtava pula jo nyt, ja valtiovarainministeriön mukaan seuraavan 15 vuoden aikana alalle tarvitaan peräti 200 000 uutta työntekijää.³

Teknolohiateollisuus on ilmoittanut tarvitsevansa seuraavan 10 vuoden aikana 130 000 uutta osaajaa, joista 40 % on ammattiin koulutettuja, kuten hitsaajia ja koneistajia. Hotelli ja ravintola-alan mukaan pula on pahempi kuin koskaan aikaisemmin, ja alalla työskenteleekin jo entuudestaan paljon kansainvälistä työvoimaa. Ja viimeisimpänä myös kaupan alalle on alettu rekrytoimaan kansainvälisiä osaajia.

³ https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162852/TEM_2021_02_t.pdf

Kansainvälistä rekrytointia ei voi rajoittaa EU-alueelle

Suomen nykyhallituksen alkutaipaleella on keskusteltu paljon työperäisen maahanmuuton tarpeesta ja siitä, mistä osaajia tulisi Suomeen hankkia. Ensi alkuun on hyvä ymmärtää, että harva suomalainen yritys ensisijaisesti palkkaa työntekijöitä ulkomailta: yritykset tarvitsevat osaajia, ja niitä etsitään maan rajojen ulkopuolelta, jos Suomesta ei tekijöitä löydy.

Joissain keskusteluissa on ehdotettu osaamisvajeen täyttämistä EU- ja ETA-alueelta tulevilla. Käytännössä tämä rajaus ei toimi ja olisi Suomelle jopa kohtalokas.

Jo vuosien ajan Suomeen on houkuteltu osaajia myös kauempaa kolmansista maista. Pitkään Suomeen saatiin osaamista erilaisiin projekteihin EU- ja ETA-alueelta, mutta harva heistä on asettautunut Suomeen pysyvästi ja tulijoiden virta on viime vuosina heikentynyt merkittävästi. Syinä on muun muassa monen EU- ja ETA-maan kohonnut elintaso sekä Suomen heikko palkka-kehitys suhteessa kilpailijamaihin. Lisäksi vetovoimaamme heikentää etäinen sijainti, vaikea kieli ja ilmasto-olosuhteet.

Voidaankin sanoa, että EU- ja ETA-alueella kärsimme samantyyppisestä kohtaanto-ongelmasta kuin Suomen rajojen sisällä.

Kun osaamista haetaan kauempaa, muuttuu asetelma merkittävästi. Siellä Suomi näyttäytyy varsin houkuttelevana vaihtoehtona, ja vetovoimatekijöitä ovat meille usein itsestään selvät asiat. Näitä ovat muun muassa vakaa ja toimiva yhteiskunta, alhainen korrupatio, tasa-arvo, puhdas ilma, luonto ja korkeatasoinen koulutus.

Myös Suomessa pysyvyyden osalta tilanne muuttuu aivan toiseksi. Esimerkiksi niistä filippiiniläisistä, jotka ovat 10 vuotta sitten hakeneet työlupaa, yli 90 % on edelleen Suomessa (Tilastokeskus).

Tulijan perhe avainasemassa

Tuoreessa hallitusohjelmassa on työperäisen maahanmuuton osalta sekä asiaa edistäviä että sitä hankaloittavia kirjeitä.

Houkuttelun lisääminen yhdistettynä konkreettisiin työpaikoihin on ehdottomasti myönteistä. Myös koulutuspolkujen järkevöittäminen ja pätevytyksen nopeuttaminen erityisesti sote-ammattien osalta on jo lähivuosien osalta kriittinen kysymys, ja siihen hallitusohjelma tarjoaakin lääkkeitä.

Sen sijaan perheenyhdistämisen tulorajojen nostaminen olisi merkittävä haaste. Mikäli haluamme edistää pysyvää työperäistä maahanmuuttoa, tulisi meidän kohdella tänne saapuvia täysimääräisinä yksilöinä ja siten toivottaa myös perhe tervetulleeksi. Esteiden lisäämisen sijaan meidän tulisi edistää puolisoitten työllistymistä. Lisäksi tarvitaan helposti lähestyttävä ja joustava kielikoulutus, jos tiettyä kielitaidon tasoa jatkossa vaaditaan pysyvän luvan ehtona.

Valtaosa Suomeen tulijoista on ammattityöntekijöitä, joita koskee saatavuusharkinta. Kyseessä on vaikeaselkoinen päätöskokonaisuus, jonka linjaukset muuttuvat jatkuvasti eri puolilla Suomea, ja se hankaloittaa tai jopa tyystin estää yrityksiä tekemästä rekrytointipäätöksiä. Saatavuusharkintaa tulisi rajoittaa tai vähintäänkin selkiyttää toisistaan eroavia linjauksia.

Edellä mainitussa Baronan kyselytutkimuksessa selvitettiin myös kansainvälisen rekrytoinnin esteistä. Oli hienoa huomata, että suurimpien haasteiden koettiin lieventyneen: erityisesti lupaprosessit vaikuttavat helpottuneen, ja organisaatiot kokevat myös löytävänsä tarvitsemaansa palvelua entistä paremmin.

Suomen suunta on oikea, mutta kiristyvässä osaajakilpailussa uudistusvauhtimme ei valitettavasti riitä. Meidän kaikkien missiona täytyy olla suomalaisen työelämän ja hyvinvointiyhteiskunnan pelastaminen, ja siinä lähivuosien päätökset ovat avainasemassa.

Suomen ja Euroopan tulevaisuus on kiinni ihmisestä

Kuten yllä todetaan, Eurooppa ja etupainotteisesti Suomi vanhenee kiihtyvää tahtia. Työikäisen väestön määrä vähenee ja huolto-suhde heikkenee. Samalla syntyvyys on laskussa ja elinajanodote kasvaa. Tästä päädyimme siihen, että yhä harvempien joukko pitää huolta kasvavasta huollettavien määrästä, jolloin erilaisten veronluonteisten maksujen korotuspaine kasvaa vuosi vuodelta.

Yhteiskunnan hyvinvointi on vahvasti sidoksissa yritysten hyvinvointiin ja kasvuun. Tähän taas tarvitaan riittävästi osaavaa työvoimaa. Jo nyt koko Euroopan alueella raportoidaan merkittäviä ongelmia osaajien riittävyydestä. Tulevaisuuden demografia ei tule tätä asiaa korjaamaan sisäisesti. Me tarvitsemme vääjäämättä työperäistä maahanmuuttoa Euroopan ulkopuolelta, jotta pystymme säilyttämään hyvinvointimme ja pysymään mukana globaalissa kilpailussa.

Oikeistopopulismi – Uhka vai mahdollisuus?

Pekka Väisänen

yhteiskuntatieteiden tohtori

Teemana oikeistopopulismi on kiinnostava poliittinen ilmiö. Oikeistopopulististen puolueiden kannatus on kasvanut voimakkaasti kaikkialla Euroopassa ja niiden asema sekä kannatus on monissa maissa pitkällä aikavälillä tarkastellen jopa vakiintunut. On hyvin todennäköistä, että puolueet ovat tulleet jäädäkseen niin kansalliseksi- kuin EU-tasolle. Jo tämän lähtökohdan vuoksi puolueita olisi kyettävä tarkastelemaan ilman tunnepitoista kiihkoilua.

Mitä oikeistopopulismilla tarkoitetaan?

Oikeistopopulististen puolueiden eurooppalainen kirjo on varsin laaja ja määritelmä laeva. Kaikkia alla mainittuja oikeistopopulisteja yhdistää usein tiukka maahanmuuttopolitiikka, EU-kriittisyys ja kristillinen usein konservatiivinen arvokonteksti. Viimeksi mainitulla piirteellä on yhteys kriittiseen suhtautumiseen muun muassa islamia ja monikulttuurista yhteiskuntaa kohtaan. Edellä mainitut oikeistopopulistit näkevät usein myös muslimien edustamat arvot ja kristillisen Euroopan arvot yhteensovittamattomina.

Sisäinen turvallisuus sekä laki ja järjestys ovat oikeistopopulistien ohjelmissa niin ikään ohjelmallista kärkeä. Poliitiikan ytimeen on kuulunut myös oman maan intressien varmistaminen, vaaliminen ja oman maan edun ajaminen kaikilla kansainvälisillä foorumeilla ja erityisesti EU:ssa.

Oikeistopopulismi vakiintuu, koska kansa niin haluaa

Oikeistopopulistiset poliittiset liikkeet ovat olleet läsnä eurooppalaisessa politiikassa vähintään 1980-luvun lopulta lähtien. Kaksi varhaisinta oikeistopopulistista poliittista toimijaa ja heidän johtamaansa puoluetta Euroopassa ovat olleet Itävallan FPÖ-puolueenjohtaja Jörg Haider ja Ranskan nykyisen kansallisen liittouman perustaja Jean-Marie Le Pen.

Tämän hetken merkittävimpiä hallituksissa vaikuttavia oikeistopopulistisia poliitikkoja ja heidän puolueitaan ovat Unkarin Viktor Orbánin johtama Fidesz, Italian Giorgia Melonin johtama Italian

veljet, sekä Puolan Laki ja oikeus -puolue johtajanaan nykyinen pääministeri Mateusz Morawiecki. Orbán on toiminut Unkarin pääministerinä yhtäjaksoisesti jo vuodesta 2010 lähtien, kun taas Giorgia Meloni nousi valtaan syksyllä 2022. Mateusz Morawiecki on puolestaan toiminut pääministerinä vuodesta 2017 lähtien.

Suomessa on usein ajateltu siten, että valta ja pääsy hallitusvastuuseen taitaa populistiselta politiikalta terän ja eliminoi samalla politiikan pahimmat ylilyönnit. Euroopan tasolla edellä mainitusta muutoksesta paras esimerkki on Italia. Toisin kuin monien aikaisempien pääministereiden kausilla, pääministeri Giorgia Melonilla on arvioitu olleen johdonmukainen ja ennustettava ote. Italian poliittinen tempoilevuus on vaihtunut jopa yllättävän selkeään johtamiseen muun muassa Ukrainan sodan suhteen. Myös populistiset irtiotot EU:n kanssa ovat vaihtuneet enemmänkin rakentavaan dialogiin niin komission kuin muidenkin jäsenmaiden kanssa. Melonin kansansuosio ja luottamus ovat niin ikään säilyneet korkeana, joka Italian poliittisessa kulttuurissa on hyvin poikkeavaa. Italiasta on tullut täysin yllättäen Melonin politiikkavalintojen ansiosta jopa yksi EU:n ennustettavimmista valtioista.

Jos taas perussuomalaiset halutaan asettaa oikeistopopulistiseen kehykseen, viime kesän rasimitiedonannon voidaan katsoa olevan signaali alussa mainitusta politiikan muutoksesta valtaan pääsyn jälkeen. Euroopan tasolla vastaavaa harjoitusta ei ole aikaisemmin nähty, kun jokin viiteryhmän puolue on päässyt esimerkiksi hallitusvastuuseen tai osaksi laajempaa hallituskoalitiota. Aikaisempia sanomisia ja kärkeviä lausuntoja ei ole pyydetty anteeksi.

Aikaisemmin oletettiin niin ikään, että oikeistopopulistien kannatus murenee, kun he pääsevät vallan kahvaan ja he joutuvat perääntymään usein epärealistisista tavoitteistaan ja lupauksistaan. Näinkään ei ole enää välttämättä tapahtunut. Orbánin puolue on tästä oma esimerkkinsä, mutta ehkä kiinnostavin viiteryhmän puolueista on edellä myös mainittu Italian veljet, mutta myös Puolan

laki ja oikeus -puolue on sementoinut asemansa yhtenä Puolan puolueiden kärkiryhmittymistä. Ruotsin viimeaikaiset tapahtumat satavat puolestaan täydellisesti Jimmie Åkessonin ja ruotsidemokraattien laariin. Maahanmuuttopolitiikan linjanmuutos tapahtuu varmuudella heidän ehdoillansa ja suosio hallituksen tukipuolueena kasvaa edelleen.

Mikä selittää oikeistopopulistien menestyksen?

Miksi sitten Unkarissa, Ruotsissa, Puolassa, Italiassa ja monessa muussa Euroopan maassa oikeistopopulismi on vyörynyt vaalivoitoista toiseen? Syyt menestykselle ovat usein perinteiset. Puolueiden esiinmarssi on useissa tapauksissa aktivoitunut passiiviset äänestäjät vaaliurnille. Populististen puolueiden yleensä kevyt ja taitava argumentaatio, vetoaminen äänestäjien tunteisiin, kyky nostaa esiin valtavirtapuolueille kiusallisia epäkohtia ovat vauhdittaneet vaalimenestystä.

Vanhojen puolueiden asema on muodostunut oikeistopopulistien puristuksessa tukalaksi. Puolueet ja poliitikot eivät ole useinkaan kyenneet tarjoamaan ratkaisuja tai selityksiä oikeistopopulistien esiin nostamille politisoiduille ongelmille, kuten maahanmuutolle, sukupuoliriketyksille tai kansalliseen identiteettiin liittyvälle problematiikalle.

Toisekseen on kiinnostavaa, miten oikeistopopulistit ovat kyenneet tuomaan oman selkeän vaihtoehdon kulttuuriselle vastakkainasettelulle. Oikeistopopulistit tarjoavat selkeitä vastauksia esimerkiksi sukupuoliriketyksiin, eivätkä he kipuile sisäisesti maltillisen keskustaoikeiston tavoin monien muidenkaan arvokysymysten kanssa. Oikeistopopulisteja äänestävä tunnistaa ja ymmärtää

puolueen ja sen poliitikkojen kannan, olkoonkin se muiden puolueiden mielestä kuinka epärealistinen tai epäsovinnainen tahansa. Tilanne on jopa paradoksaalinen: ennen tuuliviiriksi luonnehditut oikeistopopulistit näyttäytyvät tavallisen äänestäjän silmissä nyt jopa vakauden edustajina.

Demokratian arvo ja dynamiikka ovat vaalituloksessa

Länsimaisen demokratian ja kansanvallan juhlapäivänä pidetään usein vaalipäivää. Demokratiaa myös perustellaan usein sillä, että se on ainoa hallintomalli, joka aktivoi kansalaiset hankkimaan tietoa yhteiskunnallisesta elämästä, vallasta ja vaikuttamisesta. Toinen perinteinen demokratian arvon peruste on ollut nähdä demokratia kulloisenkin vaalituloksen kautta kansan tahdon ilmaisuna. Vaalien aikaan vallassa olevat poliitikot on ollut aina mahdollista äänestää vaihtoon, jos meno ei ole miellyttänyt kuluneiden vuosien aikana.

Suomessa ennen perussuomalaisten ”jytky”-voittoa vuonna 2011 elettiin pari vuosikymmentä kolmen perinteisesti suuren valtakautta. Hallitus muodostettiin kaksi kolmesta -periaatteen mukaan siten, että vallassa olivat vuorotellen erilaisin koalitioin SDP, kokoomus ja keskusta. Tällöin äänestäjille nousi vaihtoehdoksi kaikille kolmelle suurimmalle puolueelle nimenomaan perussuomalaiset. ”Vanhojen puolueiden” vastustaminen oli yksi Timo Soinin pääviesti vaalikentillä hänen johtaessaan perussuomalaiset voittoihin omalla puheenjohtajakaudellaan.

Suomessa oli mahdollista kertoa tarinaa, ettei vaalituloksella ollut merkitystä. Uskottava ja toimiva demokratia oli järjestelmänä kyseenalaistettavissa. Sama vaalituloksen merkityksen kyseen-

alaistaminen olisi jatkunut, jos perussuomalaisia ei olisi otettu hallitusvastuuseen ensin vuonna 2015 ja uudestaan nyt vuonna 2023.

Joidenkin puolueiden jopa kategorinen kieltäytyminen yhteistyöstä esimerkiksi perussuomalaisten kanssa onkin siten demokration peruslähtökohtia kyseenalaistava linjaus. On aiheellista kysyä, missä suhteessa tällaiset puolueet olivat sitoutuneet esimerkiksi vaalitulokseen ja sen kunnioittamiseen.

Edellä mainittu ilmiö tapahtui reilun vuosikymmenen aikana myös Ruotsissa. Ruotsalaiset valtavirtaa edustavat puolueet kieltäytyivät pitkään kategorisesti kaikesta hallitusyhteistyöstä ruotsidemokraattien kanssa. Samalla viitattiin kintaalla niin ruotsidemokraattien politiikalle, kuin myös merkittävälle osaa heitä äänestäneiden kansalaisten mielipiteelle. Lopputulos, johon ruotsalainen yhteiskunta on ajautunut ei ole tällä hetkellä kovinkaan mairitteleva.

Valtaan kuuluu oleellisesti myös vastuu ja jokaiselle vaaleissa menestystä saavuttaneelle ryhmittymälle kuuluu mahdollisuus näyttää osaamisensa hallitusyhteistyössä. Tämä lähtökohta on syytä pitää mielessä suomalaisessa politiikassa myös jatkossa. Suomi voi osaltaan näyttää Euroopassa mallia siitä, miten populististen tai oikeistopopulististen liikkeiden ja puolueiden kanssa tulee toimia. Valintojen hetkellä kysymys on aina sekä hallitusohjelmasta että demokraattisen järjestelmän uskottavuudesta.

Venäjän sota toi aika- kauden muutoksen Eurooppaan

Henri Vanhanen

tutkija, Ulkopoliittinen instituutti

Eurooppalaisen turvallisuusjärjestelmän kehittymistä toisen maailmansodan jälkeen voidaan luonnehtia mantereen konfliktien värittämän historian taustaa vasten ainutlaatuiseksi menestystarinaksi. Vuosikymmenten kuluessa yhteiset instituutiot ja liittoumat – kuten EU, Nato ja Etyj – ovat edesauttaneet keskinäisten vihollisuuksien häivyttämisessä ja pääosin vakauttaneet Euroopan turvallisuustilanteen.

Varsinkin kylmän sodan päättymisen arvioitiin lopettaneen suursodan uhan. Vaikka Balkanin, Georgian ja itä-Ukrainan sodat

loivat säröjä rauhaan, vasta Venäjän hyökkäys Ukrainaan keväällä 2022 romutti ajatuksen vakaasta Euroopasta. Edessä onkin väistämättä kehityskulkuja, jotka haastavat Euroopan kykyä muovata kansainvälisen politiikan sääntöjä ja uhkaavat kääntää vuosikymmenten ajan edenneet maanosan turvallisuuden positiiviset trendit ylösalaisin.

Taantuva Venäjä säilyy Euroopan välittömänä uhkana

Venäjän täydellinen selänkäännös sopimusperusteiselle turvallisuusjärjestelmälle edustaa suurinta muutosta Euroopan turvallisuudessa kylmän sodan päättymisen jälkeen. Venäjän hyökätessä Ukrainaan, niin EU:n kuin Natonkin vastaus on ollut toistaiseksi riittävän yhtenäinen muodostaakseen vastavoiman. Unionin talouspakotteet sekä niiden myötä tapahtunut Venäjäriippuvuuksien nopea väheneminen ja Naton laajentuminen Suomen ja Ruotsin jäsenyyksien myötä on ollut selkeä strateginen tappio Moskovalle.

Haaste Euroopalle tulee kuitenkin jatkumaan, vaikka sota Ukrainassa päättyisikin. On mahdollista, että Putinin aika kohtaa päätöksensä sodan jälkiseurausten myötä. Riippumatta maan hallinnosta, on silti todennäköistä, että Venäjän turvallisuuspolitiikan keskiössä säilyy ekspansionistinen ja lännenvastainen maailmankuva.

Jotta voimme välttää Ukrainan sodan kaltaiset katastrofit tulevaisuudessa, Euroopassa on myös katsottava peiliin. Jatkossa emme voi kantaa Venäjän suhteen samanaikaisesti keppiä ja porkkanaa, kuten teimme vuoden 2014 jälkeen. Venäjälle osoitettiin tuolloin lähinnä nimellisiä talouspakotteita, kun samaan

aikaan suuret energiahankkeet, kuten Nord Stream 2 ja Hanhikivi 1, etenivät ilman esteitä. Strategisen viestinnän Venäjän suuntaan on oltava paljon johdonmukaisempaa; imperialistinen käytös johtaa pelotteet vahvistamiseen ja yhteistyön kuihtumiseen, kun taas rakentava toiminta ja voimapolitiikasta pidättäytyminen avaavat mahdollisuuksia.

Paras vastaus Venäjän korruptiivisen vaikutusvallan ja voimapolitiittisten impulssien hillintään on yhdistelmä elinvoimaisen demokratian vaalimista, puolustuskyvyn vahvistamista ja talouspolitiikan soveltamista. Venäjän paras valtti EU:n ja Naton patoamispolitiikkaa vastaan on kiilan lyöminen jäsenmaiden välille.

Viime kädessä edes vähimmäistason yhtenäisyys – Putinin Venäjän eristäminen sotapolitiikan jatkuessa – on välttämätöntä. EU:n poikkeuksellisen voimakkaiden talouspakotteiden muodostuminen kevätkesällä 2022 on kiistaton osoitus unionin kyvystä olla geopolitiittinen toimija varsinkin talouden saralla. Tästä huolimatta EU:n sisällä on myös jäsenmaita, joissa soraäänät ja erilaiset poliittiset liikkeet pyrkivät pääsemään eroon pakotteista ja palaamaan yhteistyöhön Venäjän kanssa. EU:n yhtenäisyyden turvaamiseksi yksi vaihtoehto voisikin olla määränemistöpäätösten läpiajaminen ulkopoliitiikan ja sanktioiden osalta.

Natossa sen sijaan puolustustavoitteiden velvoittavuus voisi ohjata jäsenmaita täyttämään puolustusmenojen minimitason (2 % BKT:stä). Euroopan sotilaallisen turvallisuuden paras tae autoritäärisiä ja laajentumishaluisia hallintoja kohtaan on edelleen Nato. Toisaalta, kuten sota Ukrainassa on osoittanut, Yhdysvaltojen rooli maanosan puolustuksessa on edelleen korvaamaton. Yhtäällä se on osoittanut Washingtonin sitoutumista Eurooppaan kasvavan Kiina-fokuksen keskellä, toisaalla se kielii eurooppalaisten luomista kestäättömistä turvallisuusvajeista. Eurooppalaisemman Naton vahvistaminen on siksi välttämättömyys ja tämä alkaa suorituskykyjen kehittämisestä.

Ei uutta Berliinin muuria

- Ukrainan kysymys ratkaistava

Oma lukunsa on EU:n laajentumispolitiikka, jolla on myös turvallisuuspoliittinen ulottuvuus, jossa Ukrainan integrointi – sekä jälleenrakennus – eurooppalaisiin instituutioihin on ratkaisevaa. Ukrainan kysymys määrittelee maanosan vakautta pitkälle tulevaisuuteen. Koska EU on jo nyt kaikessa osapuoli, pitää sen geopoliittisena toimijana pystyä varmistamaan, ettei Venäjä voita sota. Teot myös viestivät Kiinan ja Iranin kaltaisten maiden suuntaan, onko EU:lla valmiutta olla todellinen geopoliittinen voimapeluri.

Euroopan pitää tarkastella tilannetta myös oman turvallisuutensa näkökulmasta, koska kyse ei ole pelkästään Ukrainasta. Eteemme tulee ratkaistavaksi se, miten vältämme uuden Berliinin muurin muodostumisen Eurooppaan. Olennaista on, miten ehkäisemme Venäjän revanssihaluja, kun se jollain aikavälillä pyrkii vahvistamaan itseään sotilaallisesti.

Mikäli lopputuloksena on tilanne, jossa Ukraina jäisi länsi-integraation ulkopuolelle ja joutuisi hyväksymään jonkinlaisen neutraalin aseman, olisi tämä tappio maalle ja koko Euroopan turvallisuudelle. Tällöin Venäjä katsoisi omistavansa oikeuden tarvittaessa toimia sotilaallisesti missä vaan.

Eurooppalaisten tuki Ukrainalle on toistaiseksi ollut yhtenäistä. Näkemuserot kuitenkin nostavat päätään, kun puhe koskee maan tulevaisuutta osana EU:ta ja Natoa. EU-johtajat myönsivät kesäkuussa 2022 Ukrainalle EU:n ehdokasmaan aseman, mutta Naton suhteen näin pitkälle ei ole vielä päästy, vaikka polkua jäsenyyteen hahmoteltiin Naton Vilnan huippukokouksessa kesällä 2023. Sodan jatkuessa vaikuttaa siltä, ettei EU- tai Nato-jäsenyyden aikataulusta tai todellisesta potentiaalista ole

mahdollista puhua. Kaikki eivät kuitenkaan näidenkään liittoumien sisällä koe Ukrainan mukaan tuloa suotavana asiana – siten maalla on vielä sodankin jälkeen ja sen lopputulemasta huolimatta edessään kivinen tie länteen.

Suomi lännen rintamassa

Suomelle kevät 2022 käynnisti suurimman turvallisuuspoliittisen muutoksen Venäjän suhteen sitten Neuvostoliiton romahduksen ja EU-jäsenyyden. Suomi on muun EU:n ohella ollut tukemassa Ukrainaa asetoimitusten myötä, kovien talouspakotteiden muodossa ja liittymällä Natoon. Jo yksikin näistä kolmesta linjauksesta olisi sellaisenaan edustanut merkittävää irtiottoa aiemmasta vuoropuhelun ja rauhoittelun Venäjä-linjasta.

Viime kädessä Nato-päätös asettuu Suomen pitkään jatkumoon pyrkiä kuroa umpeen sen ja Venäjän välillä vallitsevaa epätasapainoa pienemmän valtion ja alueellisen suurvallan välillä. Siitä huolimatta edessä on uuden toimintakulttuurin opettelu, kun olemme osa laajempaa liittokuntaa ja Venäjä-suhdetta hallitsee pelotteen muodostaminen. Muutos on varsinkin pitkässä kehityskaaressa historiallinen ja kauaskantoinen.

Lähivuosina Suomen turvallisuuden kannalta tärkein työ lähtee Pohjois-Euroopan puolustuksen varmistamisesta ja Euroopan mantereeseen vakauttamisesta. Suomi liittyy Natoon liittokunnan ollessa keskellä suurta murrosta yhteisen pelotteen rakentamisen kannalta, joka pakottaa meidät lyhyessä ajassa opettelemaan kannaltamme keskeisten turvallisuuspoliittisten tavoitteiden edistämistä.

Puolustuskykyjensä ja maantieteellisen sijaintinsa vuoksi Suomi on hyvässä asemassa Natossa. Ilman aktiivisuutta toimivien alueellisten puolustus suunnitelmien rakentamista, reilua puolus-

tuksellista taakan jakoa Euroopassa tai ystävyyskysä Naton sisällä ei tuloksia kuitenkaan saavuteta. Nato-Suomi ei ole pienvaltio ja mitä nopeammin omaksumme tämän, sitä selkeämmäksi kansallinen toimintatapamme liittokunnassa muodostuu.

Pelote, ei dialogi – kunnes olosuhteet muuttuvat

Euroopan vakauden kannalta olennaista on, onnistuvatko sekä EU että Nato tulevina vuosikymmeninä samanaikaisesti vahvistamaan puolustuskykyään, elinvoimaistamaan transatlanttisen suhteen ja mukautumaan muuttuviin suurvaltasuhteisiin. Toisin sanoen pärjätäkseen eurooppalaisten on opeteltava lyhyessä ajassa puhumaan määrätietoista geopolitiikan kieltä. Eurooppa voi kasvaa ja kehittyä kriiseistä selviämällä, mutta maailmanjärjestystä ei voi määrittellä reaktiivisesti.

Vielä ei ole aika vuoropuhelulle Venäjän kanssa vaan vaaroista selviäminen edellyttää panostusta pelotteeseen ja kriisinsietokykyyn. Tästä huolimatta myös rauha tarvitsee puolestapuhujansa ja visionsa. Joudumme todennäköisesti vielä arvioimaan sitä, millaisen roolin näemme Venäjällä ja mihin instituutioihin tai sopimukseen rauha nojaa jatkossa. Eteen voi avautua nopeastikin tilaisuus ohjata Venäjää poispäin sotapolulta, mutta ratkaiseva työntö tälle alkaa Ukrainasta. Venäläisten on lisäksi itse haluttava kulkea toiseen suuntaan, mutta tämän muuttamiseksi ulkopuolisilla on lopulta rajalliset keinot.

Eurooppalaisten on lopulta syytä pitää kirkkaana mielessä, että pahimmillaan huonossa rauhassa kylvetään seuraavan kriisin siemenet. EU:lla ja Natolla onkin vielä mahdollisuus ohjata kehitystä Euroopan kannalta vakaaseen ratkaisuun. Kyse on viime kädessä siitä, minkälaisia asetelmia Venäjän ja lännen välille

halutaan pedata sodan jälkeiselle ajalle. Kuten kaikissa sodissa, poliittiset asetelmat neuvotteluille ja tuleville turvallisuusjärjestelyille luodaan taistelukentillä. Siksi on eurooppalaistenkin etu, että Venäjä kuluttaa itseään nyt mahdollisimman paljon, jotta sen halu ja kyky luoda uhkia muualla heikentyy merkittävästi.

EU-integraation tulevaisuuskuvat Venäjän hyökkäys- sodan varjossa

Kimmo Elo

erikoistutkija, Eduskuntatutkimuksen keskus, Turun yliopisto

Euroopan integraatiopolitiikkaa ja -konseptia voi tarkastella kahdesta näkökulmasta. Ensimmäinen on tarkastella integraatiota kulloinkin vallitsevan yhteiskunnallisen, poliittisen, taloudellisen ja kulttuurisen kontekstin ilmentymänä. Tällöin integraatio on sekä aikansa peili että se rakenne, joka mahdollistaa ja rajoittaa integraatioon osallistuvien tahojen aktiviteetteja. Tällainen näkökulma painottaa olemassa olevaa – esimerkiksi instituutioita, prosesseja, mekanismeja – ja tarjoaa mahdollisuuden havainnoida, miten integraatio juuri tässä hetkessä toimii ja vaikuttaa.

Toinen, nykytutkimuksessa usein vähemmälle painolle jäävä näkökulma on korostaa integraatiota tavoitetilana, eräänlaisena tulevaisuuskuvana, jota kohti poliittinen yhteisö pyrkii etenemään tietyllä aikavälillä. Nykyisen integraatiovaiheen ehkä tunnetuin tulevaisuuskuva on Robert Schuman'n julistuksessa kiteytyvä ajatus, jonka ohjaamana alettiin rakentaa nykyisen EU:n alkurakennetta, Euroopan hiili- ja teräsyhteisöä. Vuosien aikana on toki nähty monia tulevaisuuskonsepteja, joista tunnetuimmat lienevät eurooppalaista puolustusliittoa hahmotellut Pleven-suunnitelma, sisämarkkinakehitystä tiivistänyt Euroopan yhtenäisasiakirja, monen nopeuden integraatiokonseptia hahmotellut Schäuble/Lamers-raportti tai esitys EU:n perustuslaiksi.

Sota synnytti integraationeuvottomuuden

Useimmat tulevaisuuteen katsovat integraatiokonseptit voidaan nähdä vastauksina luontihetkensä integraatiotilanteen merkittävimpiin haasteisiin. Kun asiaa ajatellaan tästä näkökulmasta, hämmentävältä tuntuu se huumaavaa hiljaisuus, joka sisäisten ja ulkoisten multikriisien kurittamassa EU:ssa vallitsee tulevaisuuskuviensa osalta.

Useimmiten tätä selitetään sillä, että Venäjän aloittama brutaali hyökkäyssota olisi tuhonnut integraatiossa tiivistyvän eurooppalaisen rauhanrakenteen perustan. Vaikka tässä on tietty logiikka, olemme vielä – onneksi – hyvin kaukana siitä siviilisatorisesta katkoksesta, jonka kansallissosialismi Euroopassa tuotti. Ja silti tuonakin aikana poliittiset johtajat olivat kykeneviä katsomaan tulevaan ja hahmottelemaan kestäväen rauhan rakenteita ja konsepteja näiden toteuttamiseksi. On syytä muistaa, että nämä tulevaisuuskuvat olivat merkittävässä roolissa toivon luojina sodan raunioittamassa Euroopassa.

Populismi ja globaalin tilanteen sumeus haasteina

EU:n tietynlainen jumiutumisen multikriisin tilaan kertoo samalla jotakin olennaista muuttuneesta toimintaympäristöstä. 1990-luvun alkuun saakka suurin osa toimintaympäristön muutoksiin sopeutumisista voitiin tehdä talousintegraation logiikkaa soveltaen.

Viimeiselle kolmelle vuosikymmenelle on ollut tyypillistä se, että integraation agenda määrittävät muut kuin primaaristi taloudelliset asiat ja kysymykset. Tämä pätee myös finanssikriisiin, joka toi esille rahaliiton poliittisen ulottuvuuden haurauden ja sen aiheuttamat vaikeudet puuttua yksittäisten jäsenmaiden negatiivisiin kehityskuluihin.

Kun tähän kehitykseen yhdistyy globaalin yhteisön tiivistyvä verkostoituminen, lisääntyvä keskinäisriippuvuus sekä viheliäisten globaaliongelmien – tärkeimpinä ilmastonmuutos, pakolaisuus, pandemiat, alueelliset konfliktit – yhä suurempi painoarvo, integraatioon kohdistuu yhä useammin odotuksia, jotka eivät sovi tähänastisen integraatiokonseptin viitekehykseen.

Erytisesti globaaliongelmien kohdalla yksittäiset kansallisvaltiot, koostaan riippumatta, ovat pakotettuja yhteistyöhön kestävien ratkaisujen löytymiseksi. Tässä suhteessa integraatiopolitiikan pitkä kaari antaa mahdollisesti välineitä luovia kansainvälisen yhteistyön monimutkaisessa verkostossa.

Oma tekijänsä on eri puolilla maailmaa voimistuva autoritaarinen populismi, jonka lonkerot ovat jo syvällä EU:n sisällä. Eri tutkimuksissa on osoitettu, että populistien kannatuksen kasvu tekee demokraattisista poliittisista voimista varovaisempia tulevaisuuskuvien suhteen. Syyksi on arvioitu pelkoa siitä, että toteutumattomien odotusten tuottama pettymys kanavoituisi populistien kannatukseksi. Samalla tulevaisuus näyttäytyy kuitenkin entistä sumuisemmalta, joka puolestaan lisää populistien mennyttä maailmaa glorifioivan ohjelman houkuttelevuutta.

Epävarmassa tilanteessa kaivataan poliittista kompassia

Euroopan integraation ydintavoitteeksi tulee yhä tänäänkin nähdä rauhan ja vakauden luominen ja vahvistaminen demokratian, vapauden ja markkinatalouden avulla.

Yhdessä ääripäässä on sisämarkkinoiden varaan rakentuva talousintegraatio, jossa poliittinen integraatio on rajattu vain sisämarkkinoiden kannalta välttämättömien päätösten alueelle ja jossa taloudellinen hyvinvointi tuottaa poliittista vakautta. Toisessa ääripäässä on eurooppalainen federaatio, jossa EU hoitaa ylätasoa, federaation politiikkaa ja jäsenmaat puolestaan käyttävän alemman, alueellisen tason valtaa.

Federaation tehtävänä on turvata, puolustaa ja suojata yhteisön jäseniä niihin ulkopäin kohdistuvilta uhkilta. Nämä uhkat voivat olla sotilaallisia, mutta niihin kuuluvat myös talousshokit, pandemiat ja monet muut laajan turvallisuuskäsityksen mukaiset tekijät. Samalla federaation tehtävänä on, ordoliberaalia talusteoriaa poliittisesti laajentaen, varmistaa, ettei yhteisön yksittäisen jäsenen toiminta vaaranna muiden jäsenten, saati koko yhteisön olemassaoloa.

Kysymys integraation tulevaisuuskuvasta asettuu vuonna 2023 mielestäni akuutimpana kuin koskaan. Syvälle käyvä epävarmuus, maailmantilanteen kompleksisuus ja EU:n perustana olevia arvoja nakertava demokratian rapautumiskehitys tarvitsisivat vastavoimakseen sellaisia tulevaisuuskuvia, joiden tavoittelemista enemmistö eurooppalaisista pitäisi tärkeänä ja toivottavana. Mutta näiden tulevaisuuskuvien tulee olla realistisia, minkä lisäksi integraatioon osallistuvien maiden tulee myös olla valmiita takaamaan integraatioprojektille riittävät resurssit, jotta tulevaisuutta voidaan lähteä konkreettisesti rakentamaan.

Integraatiopolitiikassa tulisikin katsoa tätä hetkeä siihen johtaneen menneen kehityksen valossa, jotta kyettäisiin löytämään polkuja ja välineitä paremman tulevaisuuden rakentamiseksi.

Johtopäätökset: Suomi Euroopan unionissa – Mitä seuraavaksi?

Tomi Huhtanen

toiminnanjohtaja, Wilfried Martens Centre for European Studies

Julkaisumme ”Suomi Euroopan unionissa – Mitä seuraavaksi?” on tarjonnut katsauksen tulevaisuuteen kolmesta läpileikkauksesta: Suomi, EU ja maailma. Julkaisun näkökulma on luonnollisesti geopolitiittinen, ja se asettaa Suomen keskeiseksi osaksi EU:ta ja länttä vastauksena muuttuvaan globaaliin ympäristöön.

Kirjoituksissa perustellaan, miksi Suomen ja EU:n näkökulmasta Venäjän torjunnan merkitys lyhyellä ja pitkällä aikavälillä on ensiarvoisen tärkeää. Myös suomalaisten ja eurooppalaisten arvojen suojeleminen populismia vastaan nousee esiin. Euroopan yhdentymiskysymystä käsitellään sekä eurooppalaisesta että suomalaisesta turvallisuusnäkökulmasta aina sotilaallisesta turvallisuudesta

poliittisena keskittymänä väestölliseen turvallisuuteen alueellisena väestöryhmänä.

Kuten kirjoittajamme toteavat, globaali systeeminen muutos on meneillään, ja se on verrattavissa toisen maailmansodan jälkeisiin muutoksiin. Maailmanjärjestys kehittyy kohti hajanaisempaa valtasapainoa globaalin lännen, globaalin idän ja globaalin etelän välillä. Geostrategisen muutoksen keskellä Suomen ja EU:n on pysyttävä vahvoina, asemoitava itsensä johtajiksi ja säilytettävä arvonsa ollen samalla realistisempia suhteessa muihin globaaleihin voimiin.

Ulkoisista tapahtumista kotimaisiin haasteisiin

Venäjän uhan torjuminen on ratkaisevan tärkeää sekä Suomelle että EU:lle. Suomen on johdettava EU:ta puolustuskyvyn vahvistamisessa ja riittävän tuen varmistamisessa Ukrainan voiton turvaamiseksi. Puolustuksessa Suomen merkitys on kokoaan suurempi. Sen on otettava vastuu vakavasti ja johdettava länttä Venäjän uhkaa vastaan.

Euroopan tasolla aiempi optimismi globalisaatiota ja Kiinaa kohtaan ovat kääntyneet pessimismiin ja epäluottamukseen vuonna 2007 alkaneen maailmanlaajuisen finanssikriisin (GFC) myötä ja presidentti Xin valtaannousun jälkeen vuonna 2012. Ukrainan sota ja Kiinan kasvava uhka ovat elvyttäneet länttä ja antaneet EU:n ja Yhdysvaltojen yhteistyölle uutta vauhtia. Nämä globaalit tapahtumat ovat pakottaneet Suomen arvioimaan uudelleen suhteitaan Venäjään ja Kiinaan, kun talous- ja turvallisuuspolitiikka kytkeytyvät yhä enemmän toisiinsa.

Kaikki tämä asettaa uusia haasteita Euroopan yhdentymiselle. Euroopan yhdentyminen on pitkäaikainen ja toivottava suuntaus, joka on alun perin perustunut talouteen, mutta joka on muuttunut yhä poliittisemmäksi viime vuosina. Integraation epäonnistuminen

saattaa tarjota eurooppalaiselle populistiselle oikeistolle mahdollisuuden vastaiskuun.

Ulkoinen vaikuttavuus syntyy kotimaisesta vahvuudesta. Haasteita on paljon. Haasteellisinta on väestön ikääntyminen sekä Suomessa että laajemmin Euroopassa. Väestönkehityksen suunta on huolestuttava, sillä samanaikaisesti väestö ikääntyy nopeasti, elinajanodote kasvaa ja syntyvyys laskee. Tämän seurauksena työkäinen väestö vähenee tasaisesti, mikä aiheuttaa merkittävää työvoimapulaa. Työperäinen maahanmuutto on avain tämän kysymyksen ratkaisemisessa. Vaikka sisäinen muuttoliike Euroopan maista Suomeen on tärkeää, työperäinen maahanmuutto ei voi tulla vain EU:n sisältä; sen on tultava myös muualta maailmasta, jotta työvoimapulaan voidaan vastata riittävästi.

Vuoden 2024 europarlamenttivaalit luo poliittisen näkymän seuraavalle viidelle vuodelle Euroopan tasolla. Näennäisesti muuttumattoman EPP:n ja S&D:n välinen ”ikuinen suuri koalitio” vähentää kansalaisten osallistumista Euroopan parlamentin vaaleihin, sillä ilmeisesti muutokset eivät tule olemaan suuria. ECR:n ja vihreiden mahdollinen kannatuksen kasvu voisi osittain muuttaa tätä näkymää.

Suomessa kansallisilla vaaleilla koetaan olevan suurempi merkitys kuin EU-vaaleilla, ainakin äänestysaktiivisuuden perusteella. Europarlamenttivaalit vaikuttavat etäisiltä ja läpinäkymättömiltä, minkä vuoksi on sitäkin tärkeämpää vakuuttaa suomalaiset europarlamenttivaalien tarjoamista demokraattisista mahdollisuuksista vaikuttaa EU:n päätöksentekoon. Keskustelu hämmästyttävistä vaaleista ja vuosien 2024–2029 uudesta politiikkasyklistä on jo alkanut muun muassa Martens-keskuksen ja sen jäsenten julkaisemien 175 ehdotuksen myötä¹.

¹ <https://www.martenscentre.eu/publication/the-7ds-for-sustainability-175-proposals-for-the-next-legislature/>

Globaalin myllerryksen aikakaudella Suomella on tärkeä rooli

Kuten Alexander Stubb toteaa, maailma on siirtymässä epäjärjestyksen aikakauteen. Poliittisella vallalla on perinteisesti nähty olevan kaksi suurta ulottuvuutta, taloudellinen valta ja sotilaallinen valta. Voisi väittää, että Frans Fukuyaman ”historian lopussa”², EU saattoi hakea globaalia roolia, joka liittyy pääasiassa sen taloudelliseen voimaan, koska Yhdysvallat toimi globaalina poliisina ja varmisti Euroopan turvallisuuden.

Tässä uudessa epäjärjestyksen maailmassa turvallisuus ja sotilaallinen valta ovat kuitenkin tärkeämpiä. Ukrainassa ja Israelin ja Hamasin kaltaisissa konflikteissa talouden koolla on merkitystä, mutta paljon vähemmän kuin sotilaallisella kyvykkyydellä. EU:lla on kokonaisuutena vain vähän annettavaa turvallisuuden ja sotilaallisen voiman kannalta, ja se asettaa haasteen EU:n tavoitteille olla geopolitiittinen suurvalta.

Lisäksi voidaan kysyä, voiko olla globaali suurvalta ilman alueellista valtaa. Onko EU alueellinen suurvalta? Taloudellisesti se on varmasti, mutta turvallisuus- ja puolustushaasteiden osalta sekä myös alueellisella tasolla, näyttää siltä, että sillä näyttää olevan vielä pitkä matka: EU:lla on sivurooli Pohjois-Afrikan ja Lähi-idän kehityksessä väkivaltaisen konfliktin ilmaantuessa, kun taas yksittäisillä EU:n jäsenmailla voi olla tärkeä rooli. Ukrainan sodan kehityksellä on valtava vaikutus siihen, miten EU:n globaali rooli kehittyy. Alueellisen sodan ratkaiseminen EU:n hyväksi määrittää pitkälti sen, onko unioilla uskottavuutta globaaleilla foorumeilla.

² Fukuyama, Francis. 2012. *The End of History and the Last Man*. Harlow, England: Penguin Books.

Ukrainan sodan ja sitä ennen COVID-19-epidemian vuoksi Euroopan unioni on joutunut muuttumaan ja uudistumaan. Vaikka on syntynyt uusi yhtenäisyyden tunne, on ratkaistava monia Euroopan unioniin liittyviä kysymyksiä, jotta EU:n kehityksen suunta selkiytyy.

EU-jäsenyys oli Suomen historian merkittävin ulko- ja turvallisuuspoliittinen päätös. Suomi asettui tuolloin lännen suurvaltojen kanssa samaan neuvottelupöytään ja sittemmin liittyi myös Natoon. Nykyisen ja tulevien hallitusten olisi tunnustettava Euroopan yhdentymisen merkitys ja esitettävä todellisempi poliittinen näkemys EU:n tulevaisuudesta.

Maailmanjärjestys muuttuu, ja EU:n on sopeuduttava ulkoisesti mutta myös sisäisesti. Mahdollisista uudistuksista keskusteltaessa Suomen ei pidä vältellä integraatiota, vaan sen on huolehdittava myös omista intresseistään. Ukrainan sodan takia kysymykset Yhdysvaltojen sitoutumisesta Euroopan turvallisuuteen, kuten aiemminkin, ja globaali turvallisuus- ja puolustuskehitys vahvistuvat.

Suomi on liittynyt Natoon, mikä antaa sille uusia näkökulmia, mahdollisuuksia ja vastuita. Samalla kun Natosta tulee merkittävä turvallisuus- ja puolustusyhteistyön foorumi, myös EU:n merkitys kasvaa. Suomella, Venäjän rajanaapurina, on keskeinen rooli tämän keskustelun johtamisessa ja se on myös EU:n puolustusyhteistyön veturi Naton puitteissa.

Turvallisuus sen kaikissa ulottuvuuksissa on tulevaisuudessa entistä tärkeämmässä roolissa, etenkin sen vuoksi, että Yhdysvaltojen sisäpolitiikkaa heikentää transatlantilaisen puolustuksen yhteistyötä. EU:n merkitys turvallisuuden luojana kasvaa. Kuten tämän julkaisun kirjoituksissa todetaan, Suomen ja Venäjän raja ei ole vain kahden valtion raja, vaan kahden toisiaan haastavan globaalien järjestelmän ja näkemyksen raja. Tämän seurauksena Euroopan unionin seuraava askel ei ole enää Suomen selvitettävänä, vaan Suomen määriteltävänä.

Suomen EU-jäsenyys on pian saavuttamassa 30 vuoden rajapyykin. Mitä seuraavaksi? Ajatuspaja Toivo ja Wilfried Martens Centre for European Studies kokoelmateoksessa pureudutaan ajankohtaisiin Suomea, Eurooppaa ja koko maailmaa koskettaviin kysymyksiin. Eri alojen asiantuntijat esittävät näkemyksensä vihreästä siirtymästä työvoimapulaan ja turvallisuusympäristön muutoksesta oikeistopopulismiin vahvistumiseen.

Wilfried
Martens Centre
for European Studies